

KULTURNI INDEKS: PRIMER SLOVENIJA

Pripravilo: Društvo Asociacija

Ljubljana, februar 2014

Kratek povzetek in ključne ugotovitve študije

Po vzoru angleškega NCA Arts Index smo na Društvu Asociacija pripravili kulturni indeks za podatke Republike Slovenije. Kulturni indeks nam bo pomagal: 1) ovrednotiti trenutno stanje na področju kulture v Republiki Sloveniji; 2) identificirati ključne sistemske probleme področja kulture v Republiki Sloveniji na podlagi dejanskih podatkov za področje; 3) potegniti sklepe na podlagi časovne dinamike kazalcev z vseh različnih področij, ki jih zajema sistemsko dojemanje področja kulture.

Asociacijin kulturni indeks je sestavljen iz **desetih področij**:

- 1) Stanje na področju nevladnih organizacij v kulturi;
- 2) Stanje na področju javnih zavodov v kulturi;
- 3) Stanje na področju samozaposlenih v kulturi;
- 4) Stanje na področju financiranja kulture;
- 5) Stanje na področju kulturnega trga;
- 6) Stanje na področju obiskovanja kulturnih dogodkov;
- 7) Stanje na področju produkcije kulturnih dobrin;
- 8) Stanje na področju izobraževanja v kulturi;
- 9) Stanje na področju zaposlovanja v kulturi;
- 10) Stanje na področju menjave kulturnih dobrin s tujino.

Osnovne ugotovitve analize so:

- 1) Na področju **nevladnih organizacij v kulturi** je vse do leta 2009 prisotna konstantna rast, nato močan skok v letu 2010 in kasnejši padec v letu 2012. Navedeni podatki ne zbujejo pretiranega optimizma glede stanja nevladnih organizacij, saj se rezi na tem področju nadaljujejo tudi v letu 2013, tako obstaja resen strah po nadaljnjem slabšanju indeksa tudi pod ravni iz 2007-2008. Na tem področju bi bilo potrebno premisliti tudi o dodatnih indikatorjih.
- 2) **Javni zavodi** so doživljali rast z vrhuncem v letu 2009, kasneje pa je prisotno krčenje sektorja, ki v letu 2012 ponovno dosega razvitost samo iz leta 2008. Kazalnik zaposlenosti v javnih zavodih ostaja tako rekoč konstanten v celotnem obdobju.
- 3) Kljub opozarjanju na probleme **samozaposlenih v kulturi** pa je v številu ljudi s statusom prisotna vseskozi rast z izjemo malenkostnega padca v letu 2012. Nihanja pa so prisotna v številu samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov, ki je najvišjo vrednost zadnjih let doseglo v davnem letu 2005.
- 4) Tudi pri zbirnem indeksu **financiranja kulture** so leta 2011 in 2012 prinesla precejšnje nazadovanje. Vsi podatki kažejo na ugotovitev, da verjetno vzpon iz let 2008-2010, ki je bil posledica politike ministrovanja takratne ministrice ni bil realen in

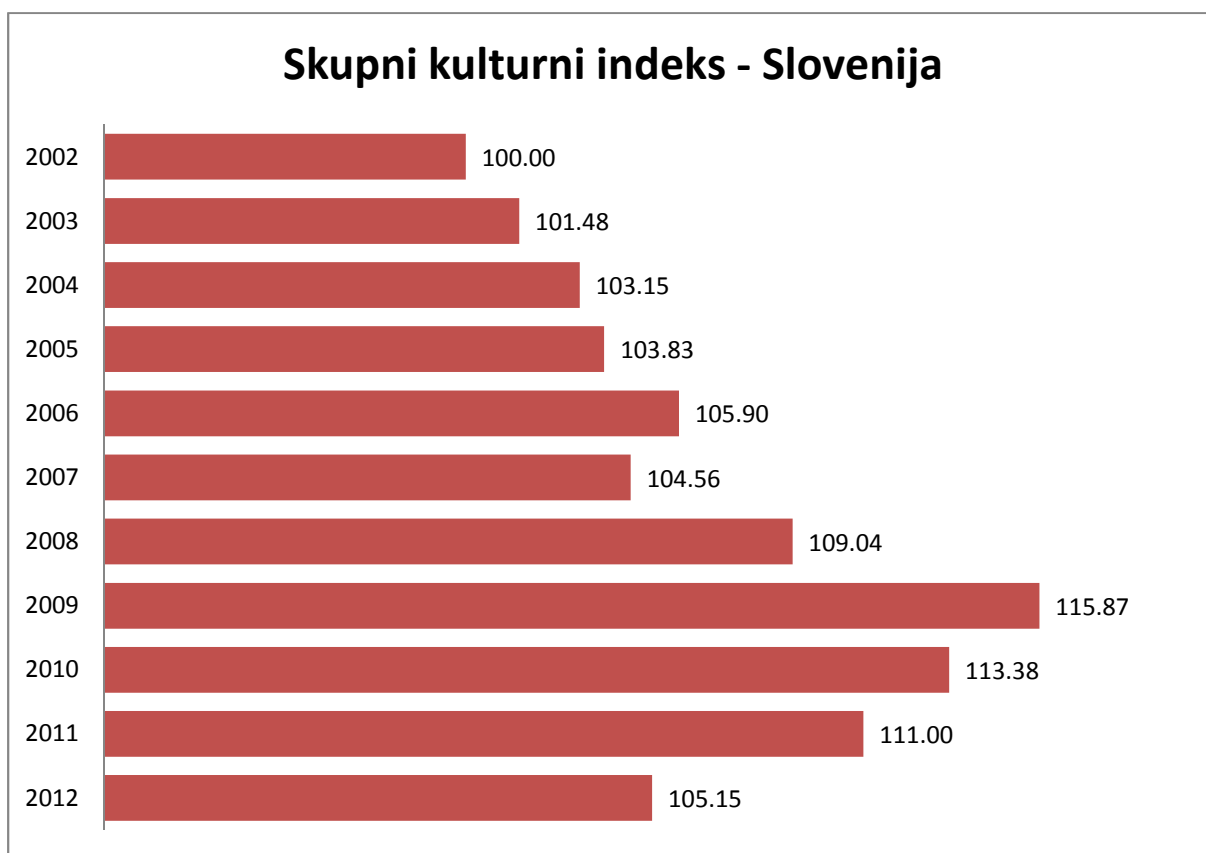
je bil verjetno v času krize prenatrjen. Dinamika gibanja kazalnikov kaže, da sta dva glavna razloga za skrb: padanje deležev zasebnih sredstev (sponzorstev in donacij), ki so se na krizo odzvala precej močneje kot javna, ter negativen trend gibanja javnih sredstev. Grafi tudi pokažejo, da se zasebna sredstva odzivajo na spremembe močneje kot javna sredstva, vendar v enaki smeri, zato v času krize verjetno ne gre staviti na višanja v ravni zasebnih sredstev kot kompenzaciji za javna sredstva, gotovo pa jih velja bolje razviti, kot je to pri nas.

- 5) Gibanja na **kulturnem trgu** močno določa dejavnik odkupljenih in prodanih del, precej manj pa relativno stabilni dejavnik porabe gospodinjstev za kulturo. Vrednosti indeksa kulturnega trga pa pokažejo, da so v zadnjih dveh letih prisotni močni padci na tem področju, s slabimi napovedmi za v bodoče zaradi napovedanega nadaljevanja recesije in krčenja javnih sredstev. Na tem področju so torej precejšnji razlogi za zaskrbljenost.
- 6) Indeks **obiskanosti kulturnih prireditev** nam pokaže, da je bila po več letih nazadovanja obiska v letih 2005-2009 v letih 2010-2012 prisotna ponovna rast, še posebej izrazito v letu 2010. Gibanje števila obiskovalcev torej ni sledilo dinamiki gospodarske krize, kar je morda pozitiven in blažilen dejavnik za stanje v kulturi in kulturnih organizacijah v tem času (seveda pa velja opozoriti, da vrednosti veljajo v povprečju, zagotovo so številne organizacije, ki se srečujejo tudi z drugačnim stanjem).
- 7) Zbirni indeks **kulturne produkcije** nakazuje na ugotovitev, da tudi produkcija kulturnih dogodkov v Sloveniji ni šla z roko v roko z razmerami gospodarske krize. Vse od leta 2007 je namreč prisotna nagla in precejšnja rast števila kulturnih dogodkov in novo proizvedenih kulturnih artefaktov, tako rekoč na vseh področjih. Šele prihodnja leta bodo pokazala, ali je šlo za strukturni premik ali zgolj za še en začasen odmik od smeri siceršnjega trenda.
- 8) Na področju **izobraževanja v kulturi** (števila študentov umetnosti in humanistike) je prisoten trend rasti do leta 2009, kasneje pa upadanje in krčenje. Verjetno tudi napovedi za v bodoče na tem področju ne morejo biti posebej ugodne, v luči usmerjanja v panoge, ki prinašajo višjo gospodarsko dodano vrednost in kjer je prisoten kadrovski deficit. Umetnost in humanistika bosta verjetno morala narediti temeljitejši razmislek, kako se odzvati v nastalih razmerah in kako najti in si izboriti svoje mesto v nastalih razmerah vedno večjega utilitarističnega razmišljanja, ki mu vsekakor nista pisani po meri.
- 9) Ugotovitve naše analize kažejo, da so verjetno večji razlog za skrb razmere na področju financiranja kulture in nekaterih drugih dejavnikov kot pa samo **zaposlovanje v kulturi**. Pri slednjem je sicer potreben strukturni premislek glede na

dolgoletni trend padanja realnih bruto plač, nismo pa uspeli prepoznati kakšnega posebej zaskrbljujočega učinka gospodarske krize na zaposlovanje v kulturi.

10) Kazalnik gibanja **menjave kulturnih dobrin s tujino** pokaže na trend naraščanja do leta 2008, v letu 2009 nato nagel padec, nato pa popoln upad v vrednosti izvoza slovenskih kulturnih dobrin v tujino. Slednje je zagotovo lahko vzrok za precejšnjo skrb, saj gre za upad v vrednosti prek 90% vrednosti iz leta 2009, oz. celo na le 5% vrednosti iz rekordnega leta 2008. Povedano je morda tudi posledica nezadostnih vlaganj v mednarodno promocijo slovenske kulture, o čemer je govora že vrsto let. Upad kazalnika je zaskrbljujoč tudi zaradi dejstva, da ne gre le za enoletno nihanje pač pa nizka vrednost vztraja v celotnem obdobju 2010-2012.

11) Gibanje **skupnega slovenskega kulturnega indeksa** je rezime povedanega v študiji. Pokaže nam, da se je stanje na področju kulture izboljševalo vse do nastopa gospodarske krize v letih 2008 in 2009, vse od tedaj pa se postopoma slabša. Zanimivo je, da tudi ukrepi večanja državnih vlaganj v kulturo iz časa 2008-2011 niso uspeli obrniti trenda, kljub opaznemu izboljšanju vrednosti nekaterih posamičnih kazalnikov. Več kot očitno je torej, da ni prišlo do globljih strukturnih ukrepov na področju kulture.

1. Uvod

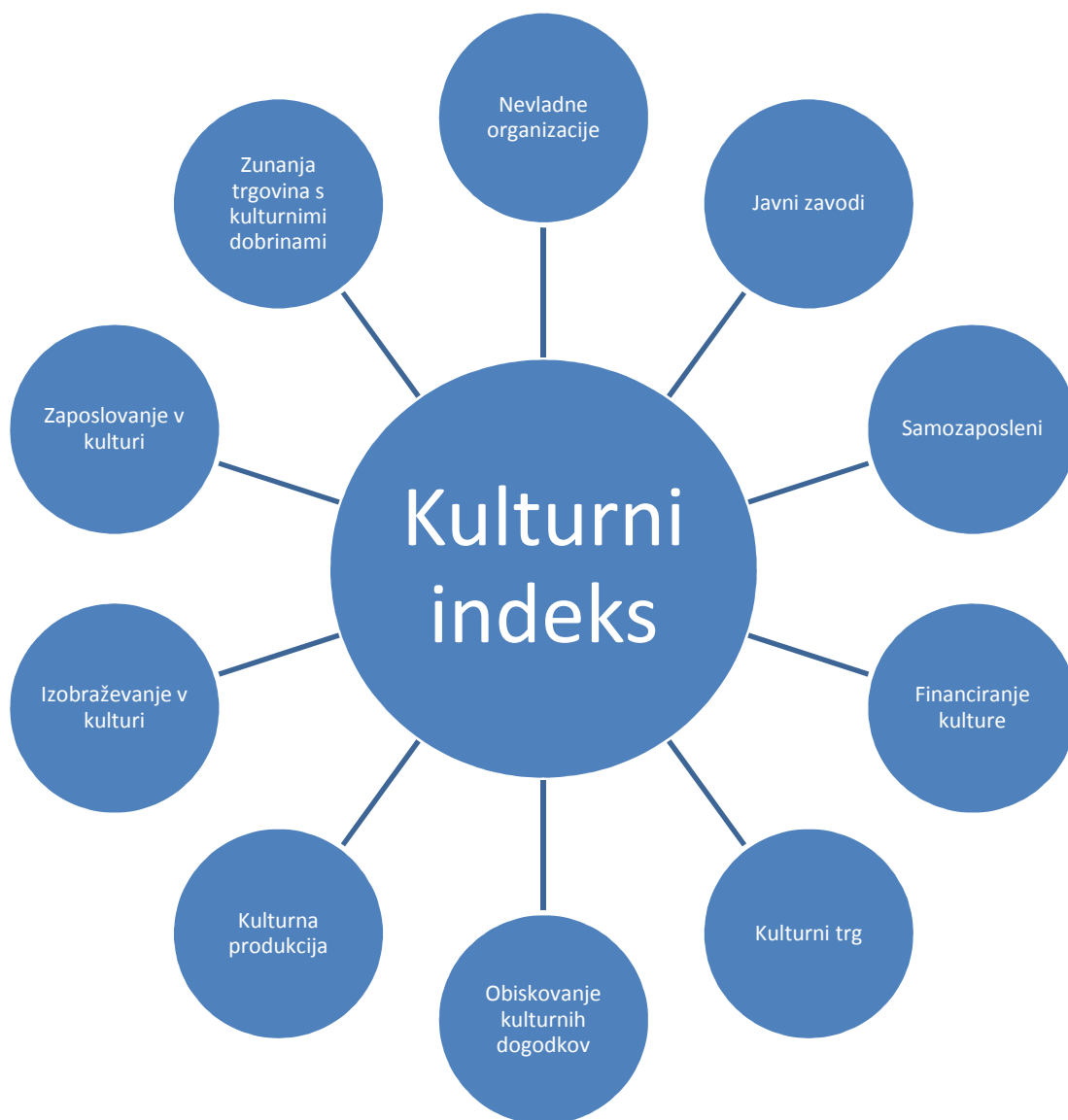
Po vzoru angleškega NCA Arts Index (glej denimo: <http://static.guim.co.uk/ni/1386244722890/The-NCA-Arts-Index-2013-ebo.pdf?guni=Article:in%20body%20link>) smo na Društvu Asociacija pripravili kulturni indeks za podatke Republike Slovenije. Kulturni indeks nam bo pomagal: 1) ovrednotiti trenutno stanje na področju kulture v Republiki Sloveniji; 2) identificirati ključne sistemske probleme področja kulture v Republiki Sloveniji na podlagi dejanskih podatkov za področje; 3) potegniti sklepe na podlagi časovne dinamike kazalcev z vseh različnih področij, ki jih zajema sistemsko dojetje področja kulture.

Kulturni indeks, ki ga bomo zgradili sami, bo sestavljen iz desetih področij:

- 1) Stanje na področju nevladnih organizacij v kulturi;
- 2) Stanje na področju javnih zavodov v kulturi;
- 3) Stanje na področju samozaposlenih v kulturi;
- 4) Stanje na področju financiranja kulture;
- 5) Stanje na področju kulturnega trga;
- 6) Stanje na področju obiskovanja kulturnih dogodkov;
- 7) Stanje na področju produkcije kulturnih dobrin;
- 8) Stanje na področju izobraževanja v kulturi;
- 9) Stanje na področju zaposlovanja v kulturi;
- 10) Stanje na področju menjave kulturnih dobrin s tujino.

Pri vsakem od navedenih področij bomo uporabili vrsto indikatorjev (odvisno od področja od enega do šestih), ki so se nam zdeli relevantni in za katere so obstajale dovolj dolge časovne vrste. Podatke za pripravo indeksa smo tako črpali iz podatkov Statističnega urada Republike Slovenije (SURS), statističnih informacij in letnih poročil Ministrstva za kulturo RS, podatkov Ministrstva za finance RS, Eurostata in drugih dostopnih statističnih podatkov.

Ker gre po naši vednosti za prvi tovrstni izdelek na slovenski ravni, ki odpira nove poglede in prinaša nekatera nova spoznanja, upamo, da bo porodil vsaj to, da se bo podobnim kazalcem ne le redno sledilo na slovenski ravni, pač pa analiziralo in raziskovalo tudi njihove posledice za oblikovanje kulturno-političnih ukrepov. Predlagamo redno vsakoletno izvedbo tovrstnih analiz (kulturnega indeksa), kot je ta pred vami. S študijo se tudi spominjamo sklenjenega Mednarodnega leta statistike 2013, ki je v zavesti evropske in svetovne kulturne javnosti trdno zasidrilo spoznanje o pomenu področja kulturne statistike in t.i. »evidence-based cultural policy« pri oblikovanju sistemskih ukrepov na področju kulture.

Slika 1: Zgradba kulturnega indeksa

2. Stanje na področju nevladnih organizacij

Za analizo stanja na področju nevladnih organizacij smo uporabili štiri kazalnike:

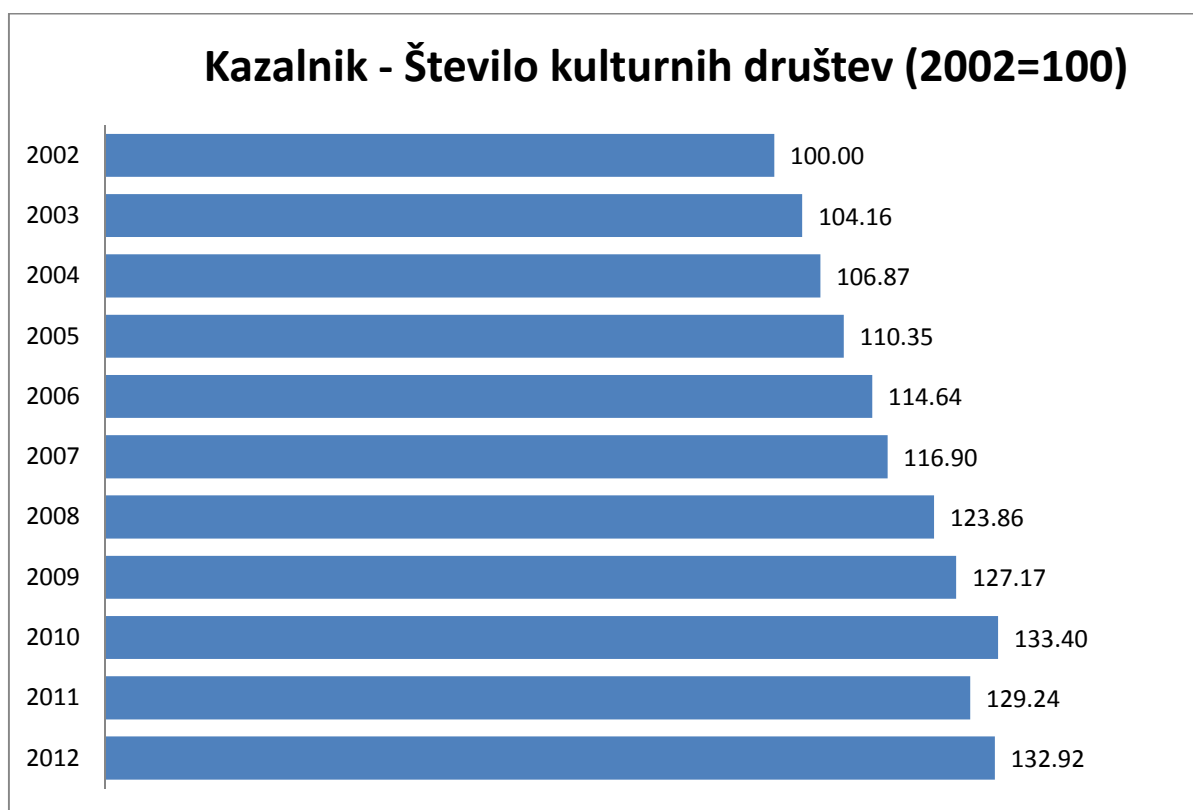
- a) Število kulturnih društev (vključujoč organizacije t.i. ljubiteljske kulture);
- b) Število prireditev, ki jih ta društva izvedejo;
- c) Število zasebnih nevladnih organizacij (zasebnih zavodov);
- d) Količina skupnih sredstev na programskih, projektnih in večletnih projektnih razpisih Ministrstva za kulturo RS.

Izbor indikatorjev je glede na pilotno naravo študije zaenkrat še arbitraren, vsekakor bi bilo dobro med indikatorje vključiti tudi število prejemnikov sredstev na razpisih ministrstva, česar pa zaenkrat še nismo napravili zaradi težav pri primerljivosti podatkov med leti.

Zagotovo bi bilo dobro med indikatorje vključiti tudi število zaposlenih v nevladnih organizacijah, kjer pa žal nismo uspeli najti dovolj kvalitetnih podatkov. H kazalnikom kulturnih društev, ki zajemajo tudi t.i. ljubiteljske kulturne organizacije, je potrebno dodati, na je na področju kulture prisoten razkorak med profesionalnimi in ljubiteljskimi kulturnimi organizacijami, ki pa ga je težko zajeti v enotno definicijo. Ostaja pa dejstvo, da so prisotne razlike med organizacijami (ki so velikokrat organizirane v obliki zasebnih zavodov), v katerih nastaja umetnost, ki v ničemer ne zaostaja za produkcijo javnih institucij in organizacijami, ki so močnejše usmerjene v prostočasne aktivnosti. Bodoče izvedbe indeksa bodo morale upoštevati tovrstne razlike. Sami smo vseeno obdržali kazalnike na ravni celotnega sektorja, da bi zajeli celotno raznolikost, ki jo sektor vsebuje.

a. Število kulturnih društev

Kazalec o številu kulturnih društev smo črpali iz statističnih informacij Ministrstva za kulturo RS (študija Kulturna ponudba v Sloveniji iz leta 2013). V spodnji sliki je predstavljeno gibanje indeksa za ta kazalnik, kjer smo kot izhodišče (kot povsod drugje v študiji) vzeli leto 2002.

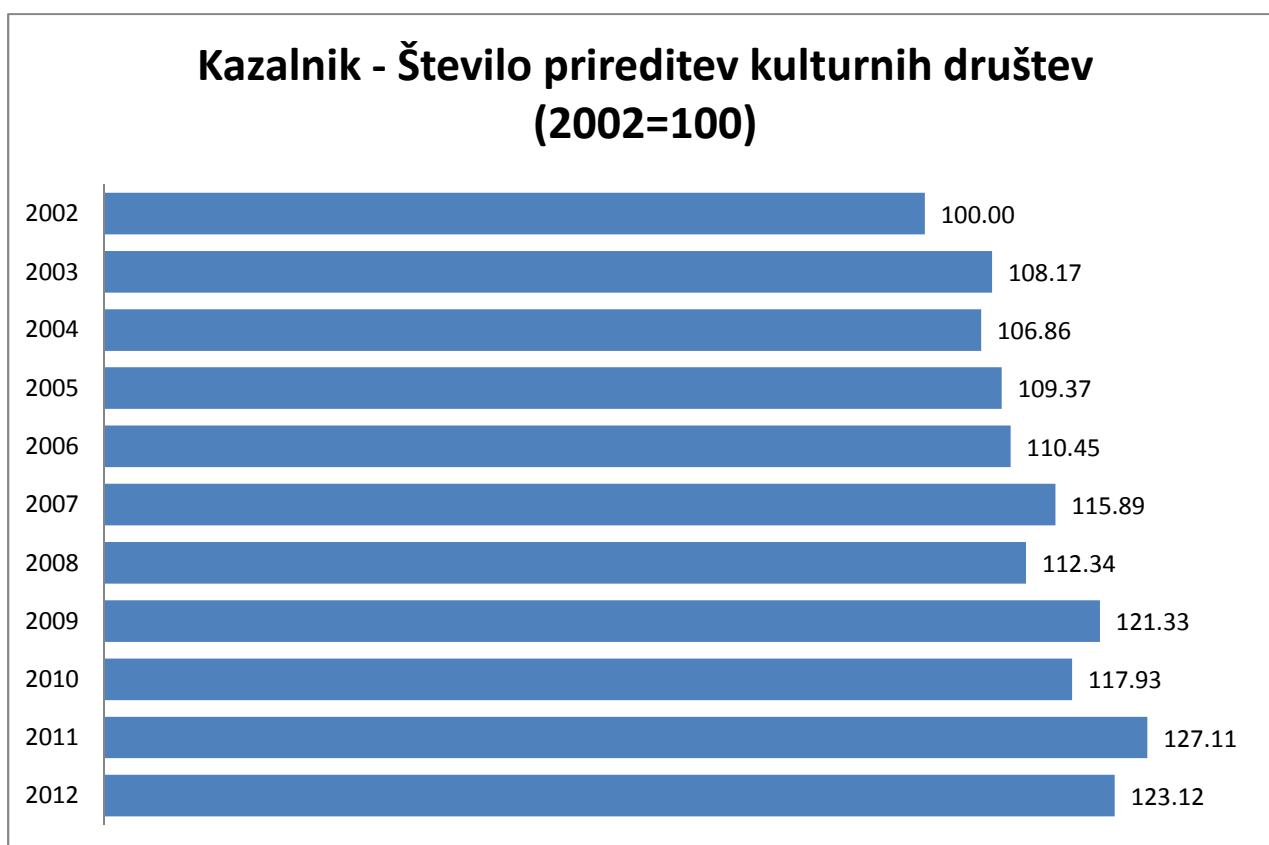

Slika 2: Kazalnik - število kulturnih društev

Vidimo, da število kulturnih društev stabilno narašča v času do leta 2010. Edini padec je prisoten v obdobju začetka globlje strukturne krize v Republiki Sloveniji v letu 2011, že v naslednjem letu pa je prisotno vračanje na približno enako raven, kot pred tem.

b. Število prireditev, ki jih izvedejo kulturna društva

Kazalec o številu prireditev društev smo dobili iz istega vira kot za število društev. Število prireditev smo utežili s številom samih društev, tako da nam kazalnik pravzaprav meri število prireditev na društvo.

Slika 3: Kazalnik – število prireditev kulturnih društev

Kot vidimo iz zgornjega, tudi število prireditev na društvo vseskozi narašča v obdobju 2002-2012. Prihaja sicer do manjših odstopanj (2007-2008; 2009-2010; 2011-2012), vendar je trend zagotovo v blagi rasti.

c. Sredstva na razpisih ministrstva za kulturo

Nekoliko bolj problematičen je kriterij sredstev na razpisih ministrstva za kulturo. Slednjega smo pridobili iz podatkov iz finančnih poročil ministrstva za kulturo. Številke so deflacionirane, vir za upoštevanje inflacije so bili podatki Mednarodnega denarnega sklada, bazno leto je bilo 2000.

O dinamiki podeljevanja sredstev na razpisih za nevladne organizacije v umetnosti v letih 2005-2012 podrobneje govori tudi študija Asociacije iz julija 2013.

Slika 4: Kazalnik – sredstva na rednih razpisih Ministrstva za kulturo

Iz zgornje slike je razviden pozitiven trend skupnih sredstev do leta 2008, nato nagel preskok oz. rast za skoraj 50% predhodne vrednosti, ki pa ji sledi nagel padec v letu 2012, neto rezultat pa je še manjši kot pred skokom, torej v letu 2009. O tem je podrobneje spregovorila omenjena študija Asociacije.

d. Število zasebnih zavodov v kulturi

Zadnji kazalnik je število zasebnih zavodov v kulturi. Podatki za kazalnik (vir: statistične informacije Ministrstva za kulturo RS) so bili dostopni za leta 2008-2012, kažejo pa precejšnjo rast z malce manjšim trendom rasti v letih 2011 in 2012.

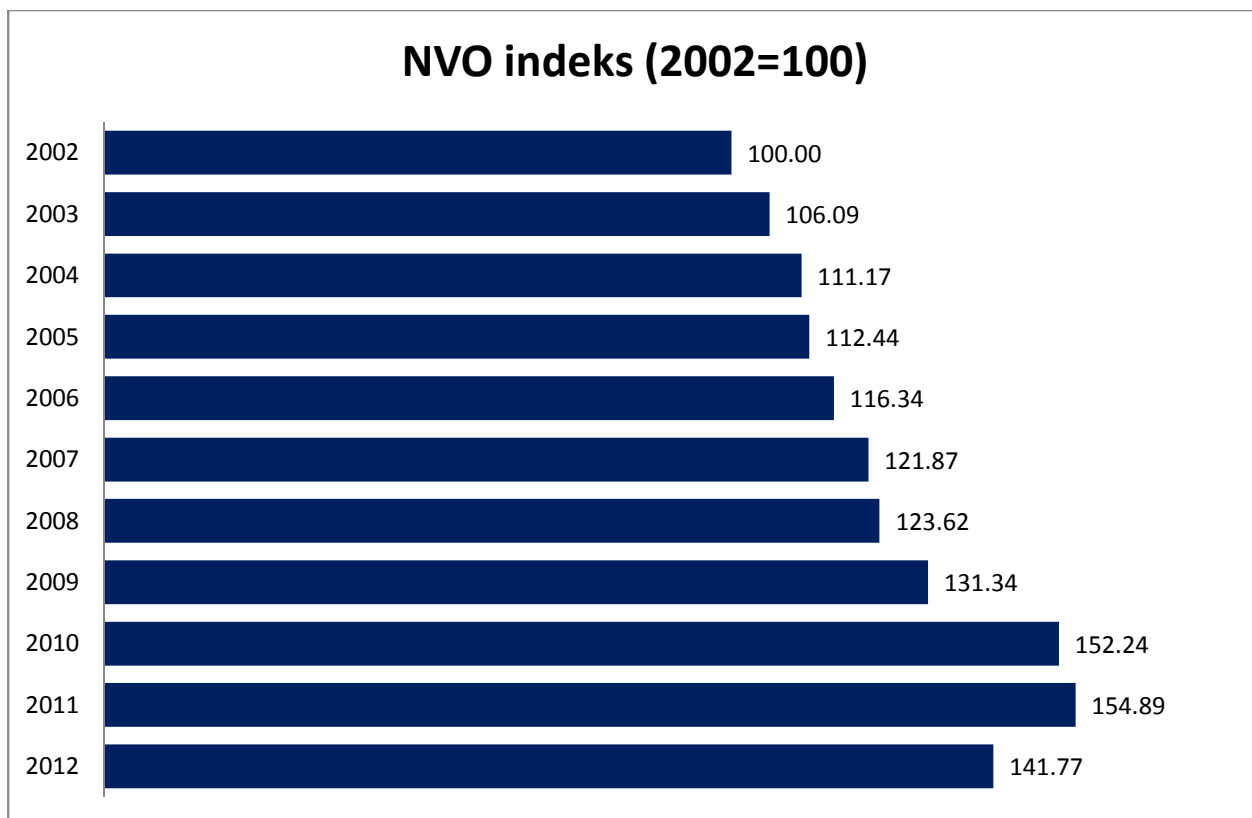

Slika 5: Kazalnik – število zasebnih zavodov v kulturi

e. Zbirni indeks stanja na področju nevladnih organizacij in dinamika med leti

Iz navedenih štirih kazalnikov smo sestavili skupen indeks stanja na področju nevladnih organizacij. Naj na tem mestu povemo, da smo indekse kombinirali po presoji in poznavanju področja (prisotnega ni denimo niti nobenega uteževanja glede na pomen posameznega kazalnika), statistično pravilnejšo in bolj kompleksno obdelavo (vključujoč večstopenjsko faktorsko analizo in analizo po vseh državah EU) bo prinesel prispevek Srakarja in Čopičeve v letu 2014.

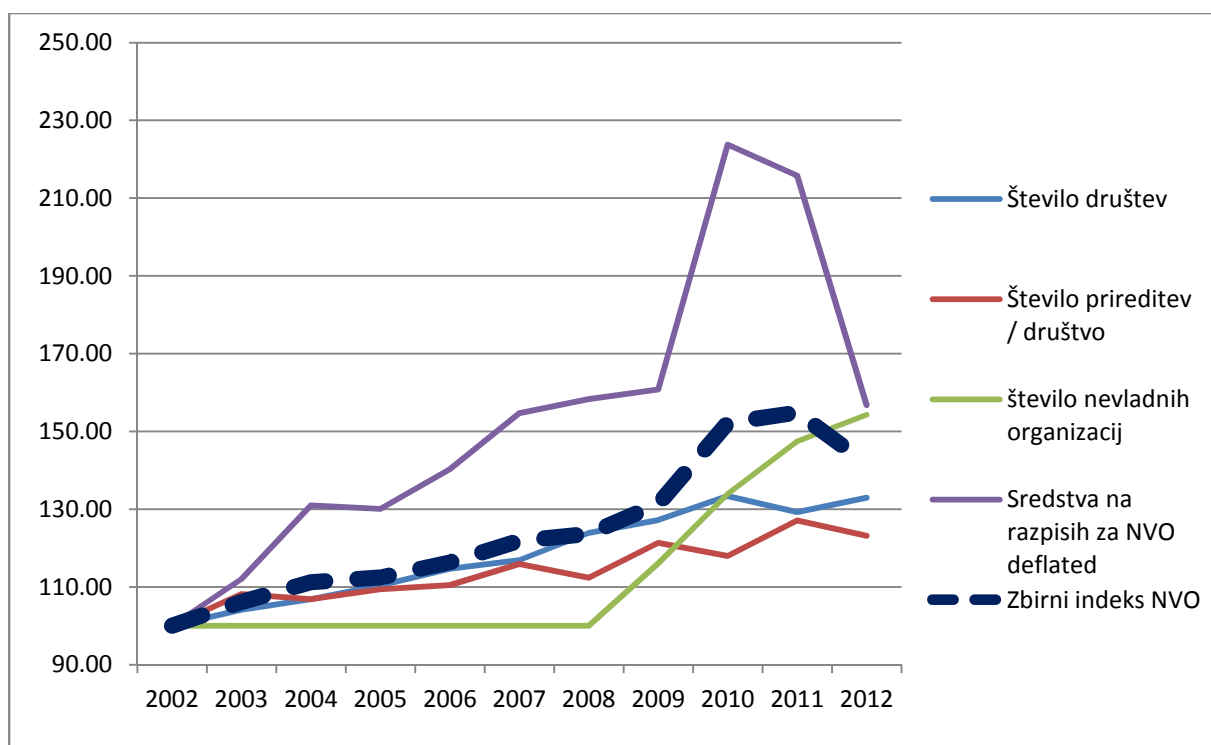
Naš indeks stanja na področju nevladnih organizacij smo torej dobili kot preprosto povprečje vseh štirih kazalnikov, kjer smo manjkajoča leta označili z začetnim indeksom 100. Rezultati so prikazani spodaj.

Slika 6: Indeks – stanje na področju nevladnih organizacij v kulturi

Iz zgornjega prikaza so vidni vplivi vseh štirih kazalnikov. Vse do leta 2009 je prisotna konstantna rast, nato močan skok v letu 2010 in kasnejši padec v letu 2012. Navedeni podatki ne zbujajo pretiranega optimizma glede stanja nevladnih organizacij, saj se rezi na tem področju nadaljujejo tudi v letu 2013, tako obstaja resen strah po nadaljnjem slabšanju indeksa tudi pod ravni iz 2007-2008.

V spodnjem diagramu so omenjene značilnosti in dinamika prikazane tudi grafično.

Slika 7: Dinamika kazalnikov in zbirnega indeksa – NVO v kulturi

3. Stanje na področju javnih zavodov v kulturi

a. Sredstva za javne zavode, sklade in agencije

Pri ugotavljanju stanja na področju javnih zavodov v kulturi (vključujoč oba sklada in javno agencijo za knjigo) smo uporabili dva kazalnika. Prvi od njiju so sredstva za omenjene institucije. Pri analizi smo ponovno uporabili podatke iz letnih poročil ministrstva za kulturo RS.

Spodnji diagram prikazuje blago, a stalno rast do leta 2008. Nato nastopi (podobno kot pri nevladnih organizacijah) nagel skok v letu 2009, nato pa trend padanja (razumljiv v času krize), ki je vrednost kazalnika v letu 2012 vrnil na predhodno vrednost iz leta 2008. Podobno kot pri nevladnih organizacijah tudi tu napovedi niso pozitivne, nenazadnje tudi v luči napovedi ministrstva za kulturo RS v Nacionalnem programu za kulturo 2014-2017 po postopnem, 1% krčenju zaposlenih v tem sektorju.

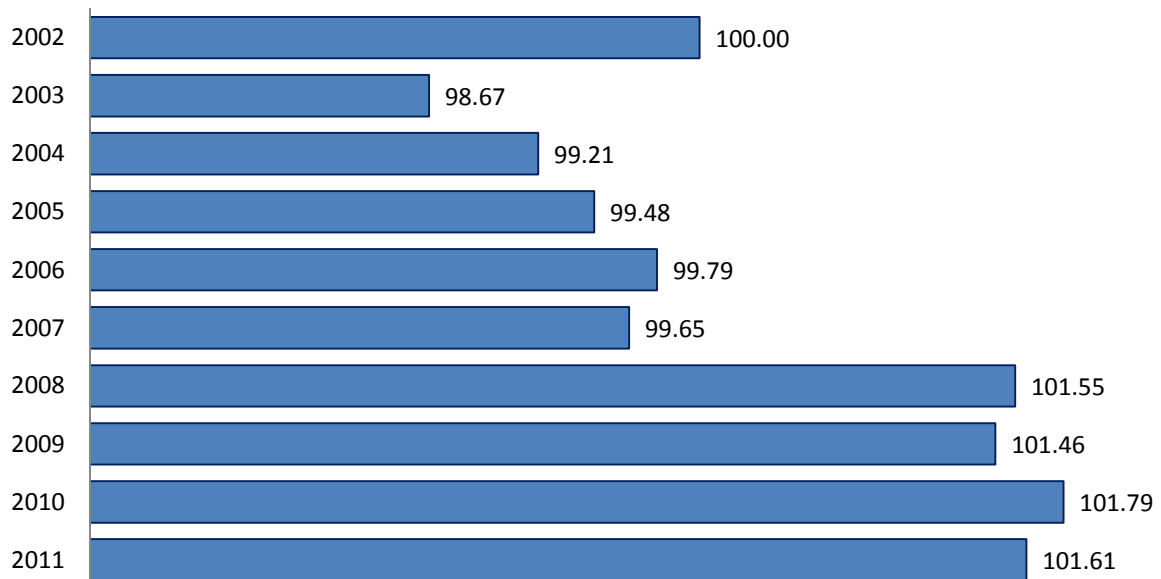

Slika 8: Kazalnik – sredstva za javni sektor v kulturi

b. Število zaposlenih v javnih zavodih, agencijah in skladih

S tem smo že pri drugem kazalniku, ki govori prav o zaposlenosti v javnih zavodih v kulturi. Podatke o tem smo ponovno črpali v letnih poročilih ministrstva za kulturo RS. Glede slednjega je prisotno močno stagniranje (graf spodaj je nekoliko varljiv zaradi skrčene skale), vrednosti med leti odstopajo do največ ene in pol odstotne točke navzgor ali navzdol. Tudi slednje ni presenetljivo v luči slovenske delovnopravne zakonodaje, ki velja za eno najbolj rigidnih v Evropski uniji. Kljub temu pa je opazen zanimiv trend blage rasti po letu 2007, ko bi morda pričakovali zmanjšanje števila zaposlenih zaradi gospodarske krize.

Kazalnik - Število zaposlenih v javnih zavodih, skladih in agencijah (2002=100)

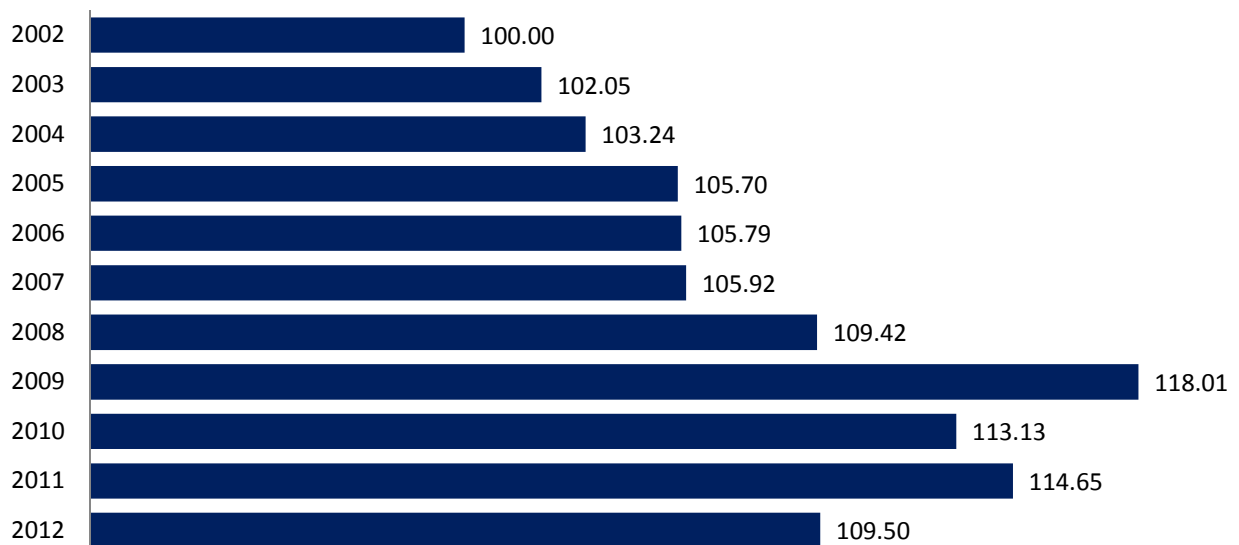

Slika 9: Kazalnik – Zaposleni v javnem sektorju v kulturi

c. Zbirni indeks stanja na področju javnih zavodov in dinamika med leti

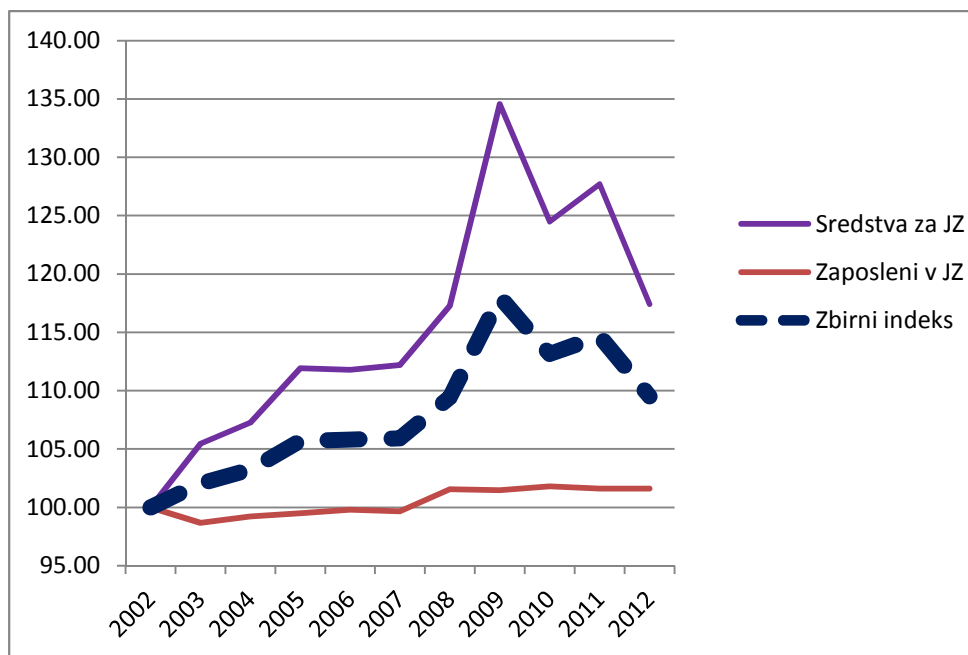
Oba kazalnika smo ponovno (na enak način kot prej) združili v skupen indeks, ki kaže, da so javni zavodi doživljali rast z vrhuncem v letu 2009, kasneje pa je prisotno krčenje sektorja, ki v letu 2012 ponovno dosega razvitost samo iz leta 2008.

Indeks - Javni zavodi (2002=100)

Slika 10: Indeks – Javni sektor v kulturi

Diagram časovne dinamike pokaže, da je zaradi stagniranja kazalnika zaposlenosti dinamika gibanja združenega indeksa skorajda identična dinamiki kazalnika sredstev za javne zavode. Podobno kot pri nevladnih organizacijah tudi tu prognoze gotovo niso pozitivne, v luči pogovorov o celoviti reformi javnega sektorja v kulturi bi bilo tudi v pričujoči indeks v bodoče gotovo smiselno vključiti še kakšen kazalnik, ki bi bolje pokazal na učinkovitost oz. neučinkovitost javnih institucij.

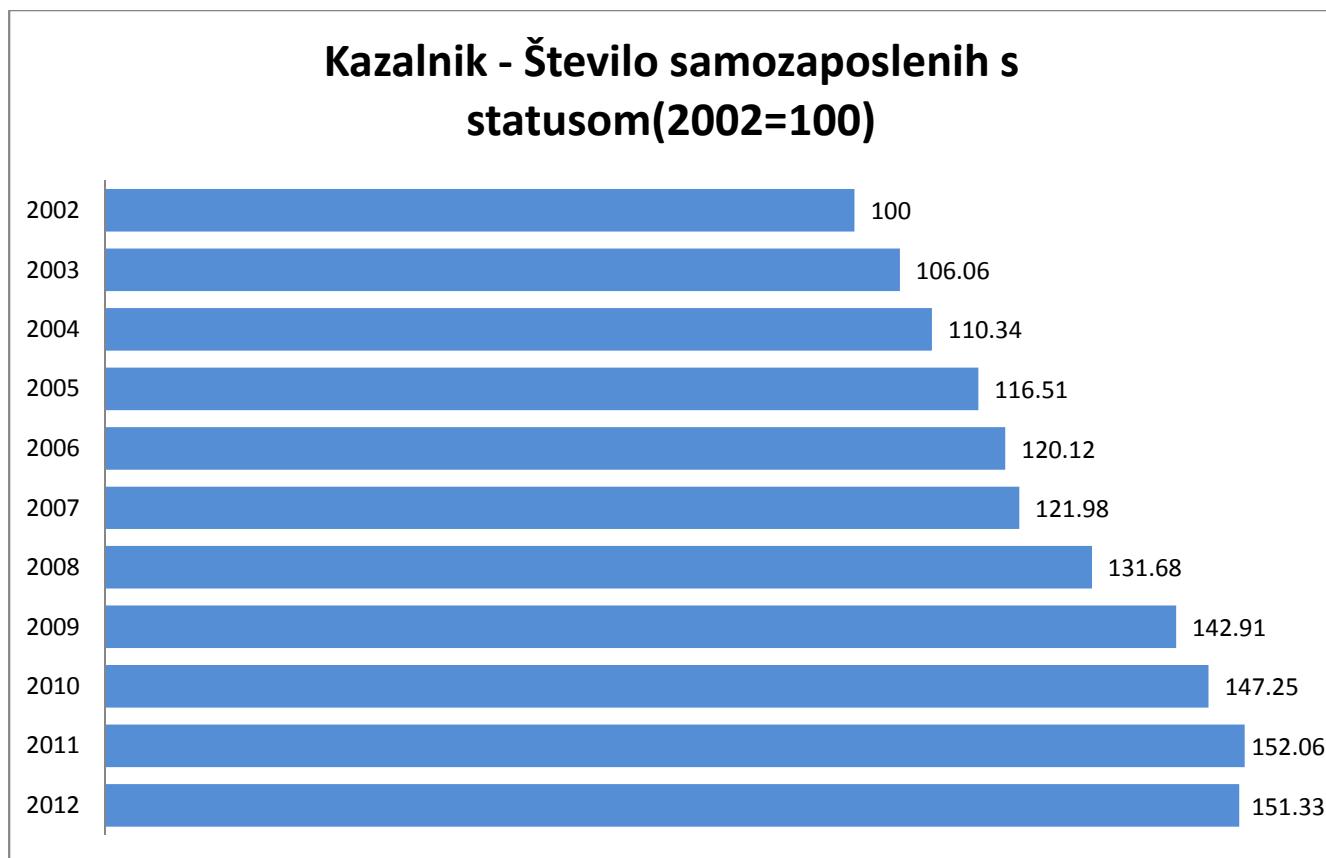

Slika 11: Dinamika kazalnikov in zbirnega indeksa – Javni sektor v kulturi

4. Stanje na področju samozaposlenih v kulturi

a. Število samozaposlenih v kulturi

Pri samozaposlenih v kulturi smo na tej točki lahko vključili le dva kazalnika – število samozaposlenih v kulturi in število samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov. Prvega smo pridobili kot vsoto samozaposlenih v sektorjih kulture in razvedrilnih dejavnosti ter knjižnic, muzejev in arhivov. Podatke smo črpali iz virov Statističnega urada Republike Slovenije.

Slika 12: Kazalnik – število samozaposlenih s statusom

Kljub opozarjanju na probleme samozaposlenih v kulturi pa je v številu ljudi s statusom prisotna vseskozi rast z izjemo malenkostnega padca v letu 2012. Mnogo boljši kazalnik bi bili seveda povprečni in/ali medianski letni prihodki samozaposlenih, ki jih bomo skušali v nadaljevanju pridobiti s strani pristojnih institucij. Slednji bi žal najverjetneje pokazali precej bolj črno sliko položaja samozaposlenih v kulturi.

b. Število samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov

Podatke o številu samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov smo dobili iz treh različnih virov: podatkov iz Analize stanja na področju kulture Ministrstva za kulturo iz leta 2011 (leta 2005-2010); ter podatkov za šesto sejo Nacionalnega sveta za kulturo v letu 2012 – prispevka Alda Milohnića (leto 2011) in podatkov Ministrstva za kulturo (leto 2012). Rezultati so prikazani v spodnjem grafikonu.

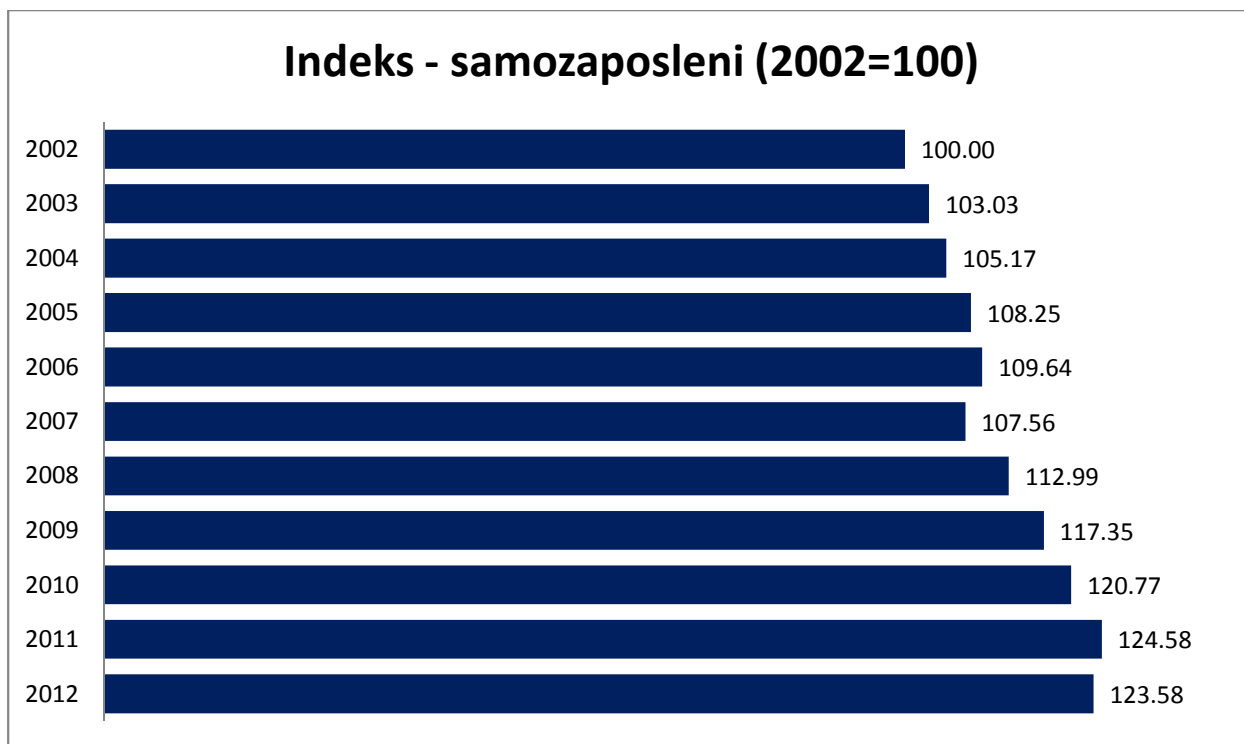

Slika 13: Kazalnik – število samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov

Kazalnik pokaže na precejšnja nihanja v število samozaposlenih s pravico plačevanja prispevkov, ki pa je vseskozi pod izhodiščno številko iz leta 2005 (1.559 samozaposlenih s to pravico). V luči sedanjih krčenj sredstev in sprememb ob Uredbi za samozaposlene v kulturi napovedi gotovo niso pozitivne.

c. Zbirni indeks stanja na področju samozaposlenih in dinamika med leti

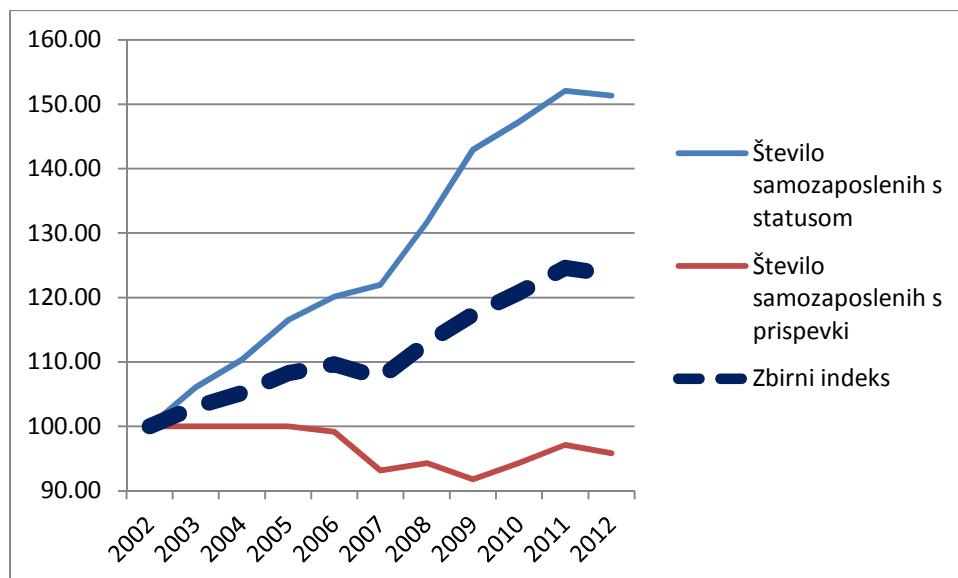
V zbirnem indeksu smo združili oba kazalnika, rezultati so prikazani spodaj.

Slika 14: Indeks samozaposlenih v kulturi

Iz zgornjega indeksa je vidna rast, ki pa se je v letu 2012 že obrnila z negativnimi napovedmi za prihodnost. Kot že rečeno pa bi bili tu zaželeni še drugi indikatorji oz. kazalniki, kot so letni prihodki samozaposlenih.

Povedano tudi grafično prikaže spodnji grafikon.

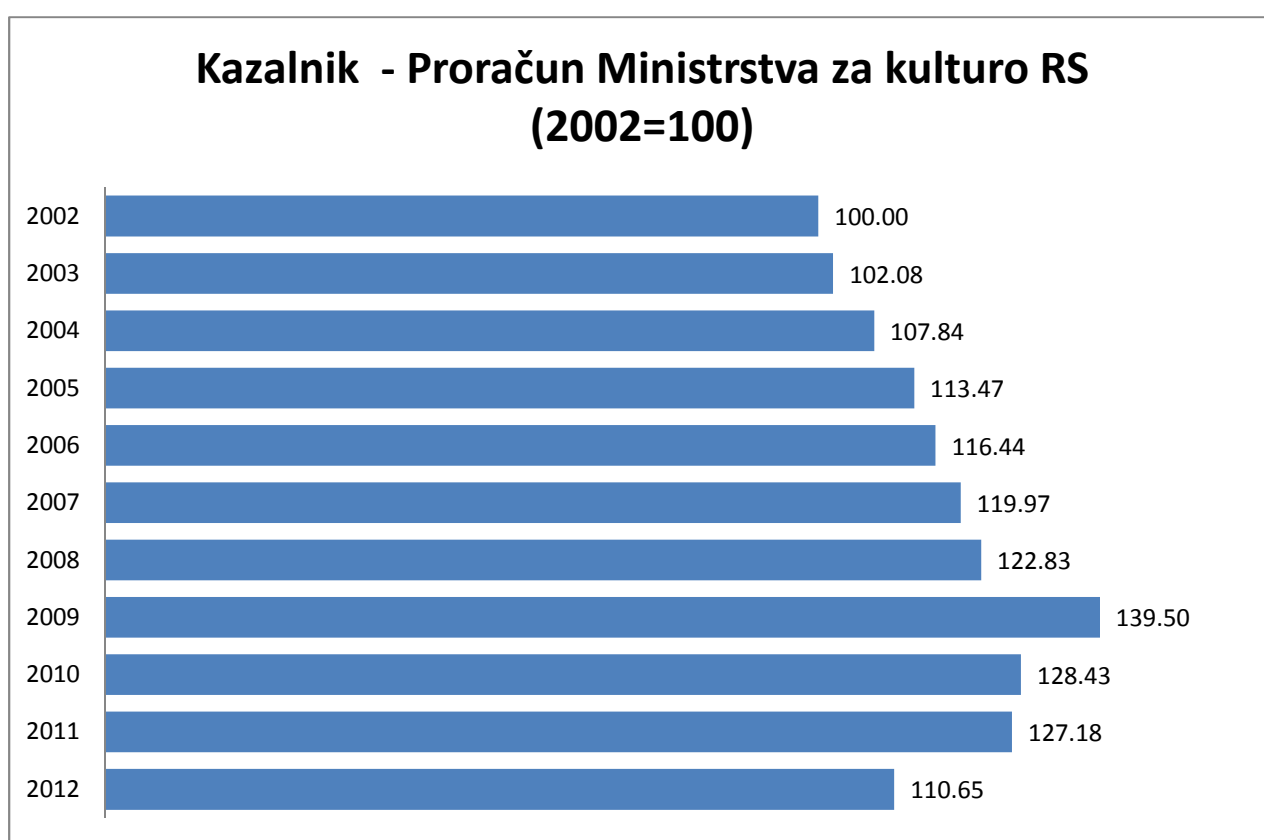

Slika 15: Dinamika kazalnikov in zbirnega indeksa – Samozaposleni v kulturi

5. Stanje na področju financiranja kulture

a. Proračun Ministrstva za kulturo RS

Precej bolj kompleksno strukturo smo lahko uporabili pri kazalnikih financiranja kulture. Pri slednjih smo uporabili štiri kazalnike: proračun ministrstva za kulturo; skupna lokalna sredstva (sredstva vseh občin) za kulturo; delež sredstev ministrstva za kulturo v slovenskem BDP; ter delež sponzorstev in donacij v skupnih proračunih kulturnih organizacij. Pri prvem smo uporabili podatke letnih poročil ministrstva za kulturo, pri drugem podatke ministrstva za finance RS, pri tretjem podatke o slovenskem BDP s strani Statističnega urada RS (SURS) in pri četrtem podatke SURS za področja muzejev in galerij, gledališč ter orkestrrov in zborov.

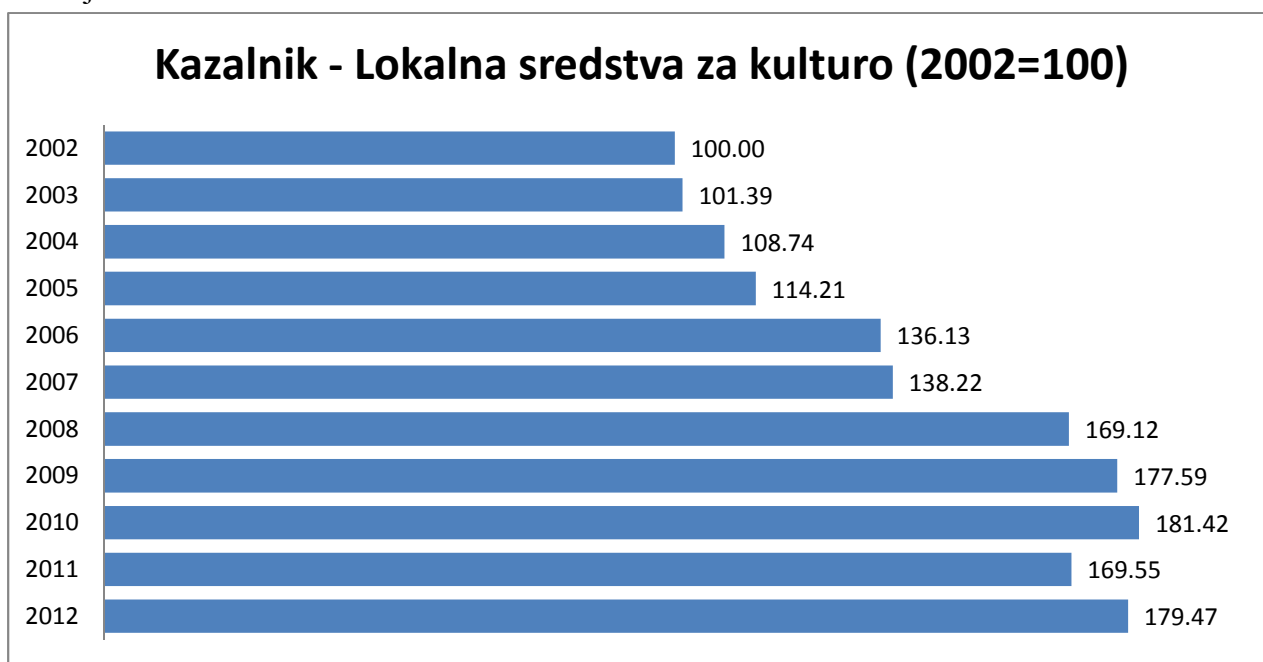
Slika 16: Kazalnik – Proračun Ministrstva za kulturo RS

Podobno kot sredstva za nevladne organizacije in javne zavode so tudi skupna sredstva ministrstva za kulturo RS dosegla vrhunec v začetku krize. Kasneje so sredstva pričela padati, v letu 2012 pa so dosegla le še vrednost iz leta 2004. Napovedi so še slabše, tako da se lahko zgodi, da bodo skupna sredstva za kulturo kmalu dosegla eno najnižjih točk v zadnjem desetletju. Omeniti velja tudi to, da smo pri višini sredstev ponovno upoštevali tudi inflacijo.

b. Lokalna sredstva za kulturo

Kot je že pokazala študija Čopičeve, Inkeija, Kangasove in Srakarja (2013) lokalna sredstva za kulturo v Evropski uniji niso doživela enake usode kot državna, pač pa so bila vseskozi v rahlem porastu. Kot pokažeta Toth in Srakar v prispevku, ki bo objavljen v začetku leta 2014, pa so bili v povprečju v tem času vseeno prisotni blagi padci tudi na lokalni ravni, resda pa z drugačno intenzivnostjo in časovno dinamiko kot tisti na državni ravni.

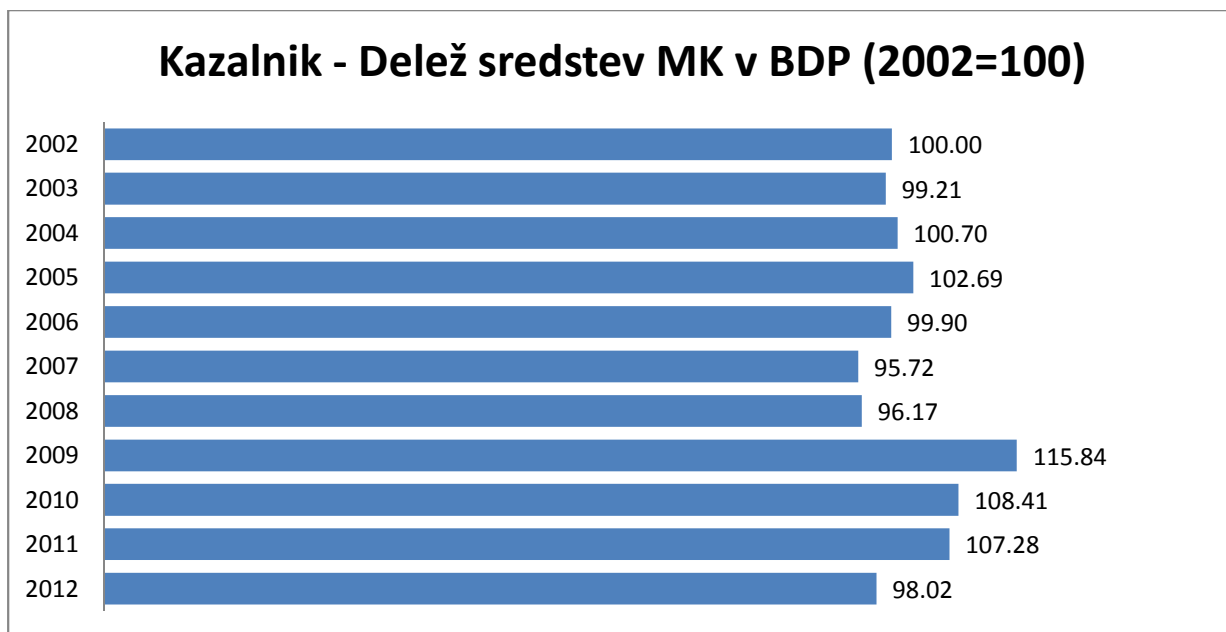
Podobno pokažejo tudi spodnji podatki za Slovenijo. Na lokalni ravni je bila podobno kot na državni prisotna precejšnja rast z vrhom v letu 2008, čemur sta sledili še dve leti blage rasti, nato pa se je vrednost sredstev, namenjenih kulturi približno ustalila. K temu velja dodati, da so morda k višji vrednosti kazalnika v letu 2012 prispevala tudi sredstva za Evropsko prestolnice kulture Maribor 2012, zato se je bati, da bodo sredstva v prihodnjih letih tudi realno nekoliko upadla. V podatkih smo ponovno (kot pri vseh finančnih podatkih) upoštevali inflacijo.

Slika 17: Kazalnik – Lokalna sredstva za kulturo

c. Sredstva za kulturo v BDP

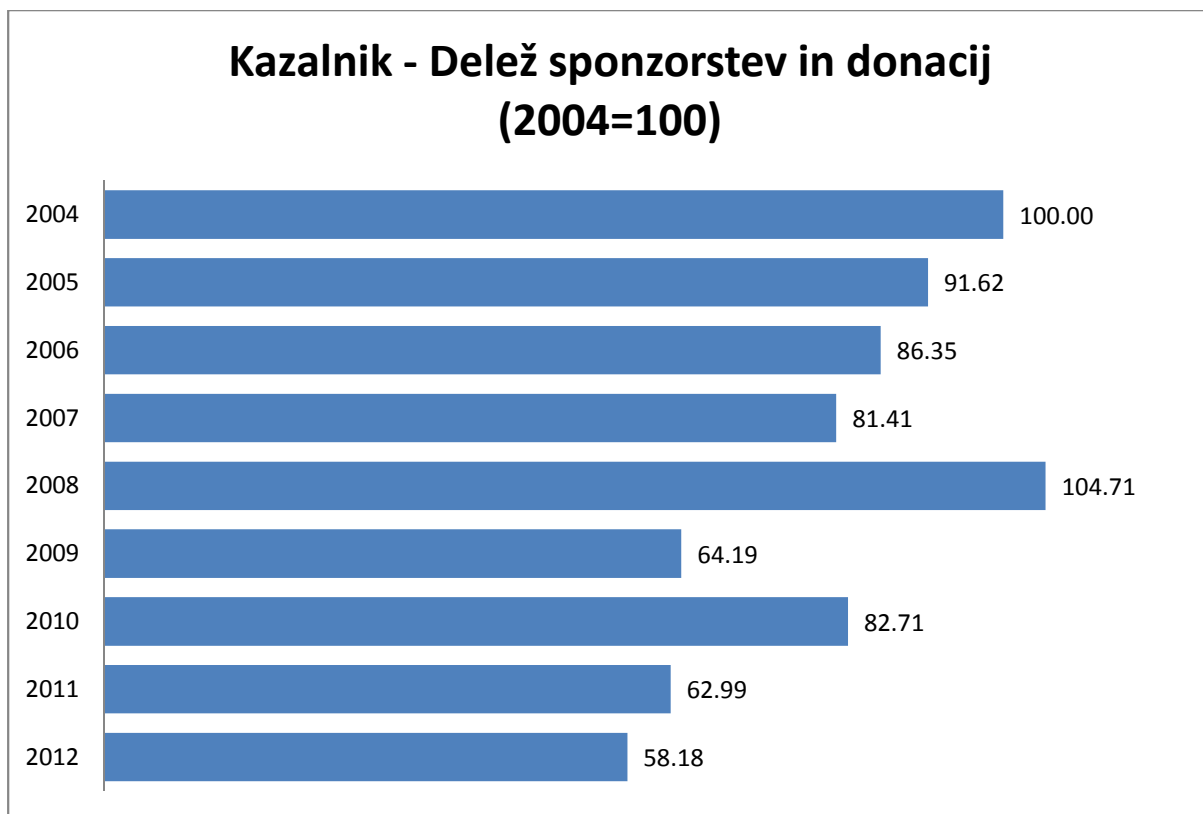
Pri kazalniku sredstev za kulturo v BDP smo upoštevali samo sredstva ministrstva za kulturo RS. Kljub temu je osnovna dinamika verjetno nespremenjena in pokaže stagniranje do leta 2006, nato dve leti padca, v letu 2009 pa naglo rast. Po letu 2010 je ponovno prisoten trend padanja in v letu 2012 je ta delež že manjši kot je bila izhodiščna vrednost. Podobno usodo doživlja tudi delež sredstev ministrstva za kulturo v državnem proračunu, ki v letu 2012 doseže le še okrog 1.9%, medtem ko je izhodiščna vrednost znašala 2.07%, v vmesnem času (leto 2009) pa je ta vrednost znašala tudi že skorajda 2.1%.

Slika 18: Kazalnik – Delež sredstev MK v BDP

d. Delež sredstev iz sponzorstev in donacij

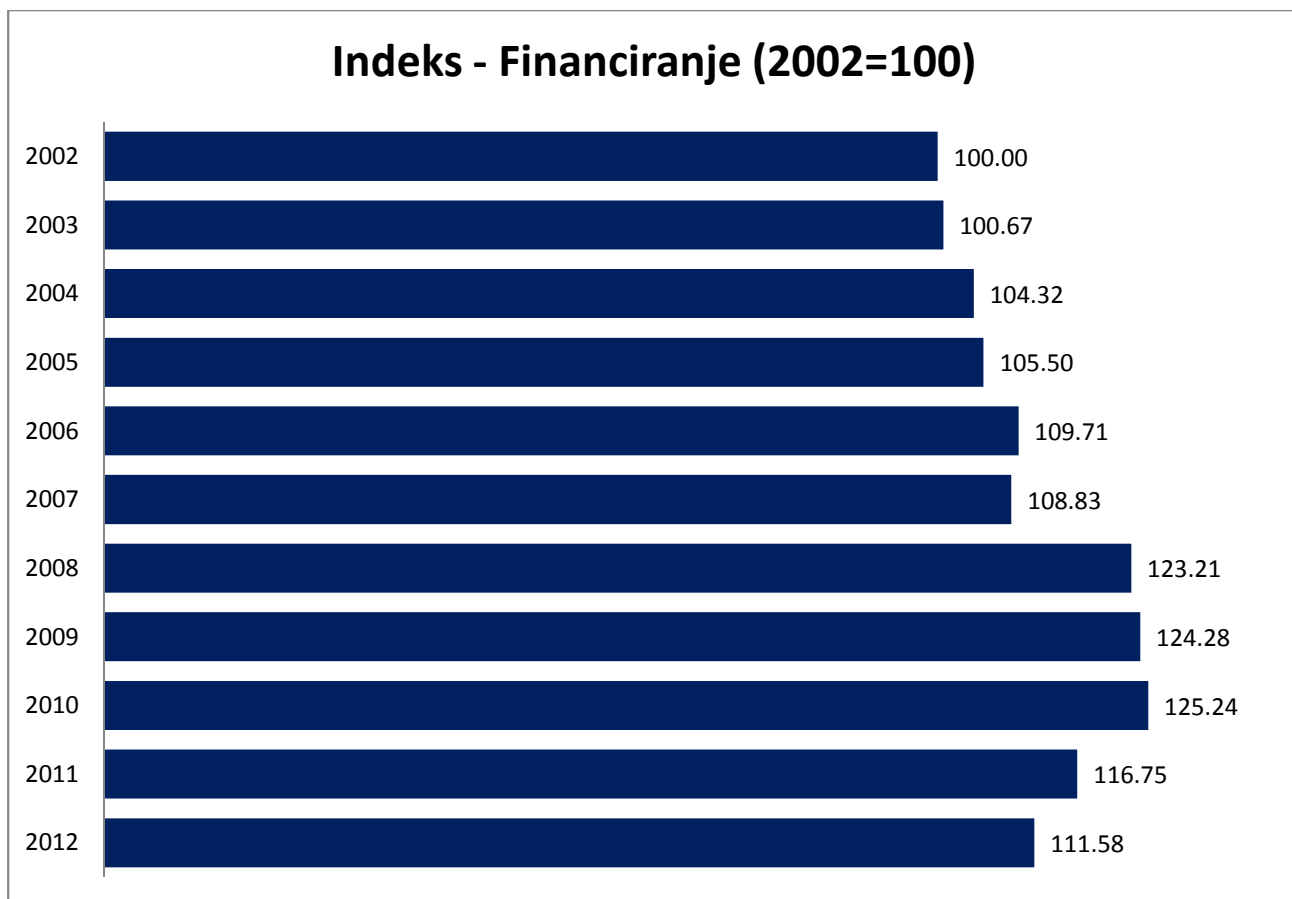
Zanimiv je tudi kazalnik deleža zasebnih sredstev (sponzorstev in donacij) v skupnih proračunih kulturnih organizacij (upoštevani so muzeji in galerije, gledališča ter orkestri in zbori). Pri slednjem je prisotna precej večja dinamika gibanja. Od izhodiščne vrednosti (okrog 2.3% v letu 2004) je nato prisoten trend padanja do leta 2007. V letu 2008 je nato prisoten večji skok, tako da v tem letu vrednost dosega še višjo vrednost kot v izhodiščnem letu 2004. Že v naslednjem letu pa je prisoten drastičen padec na skoraj 50% vrednosti predhodnega leta, nato pa vrednost ponovno pada (z izjemo še enega skoka v letu 2010) do leta 2012, ko je vrednost le še približno na polovici tiste iz leta 2004 in znaša približno 1.3 odstotka.

Slika 19: Kazalnik – Delež sponzorstev in donacij

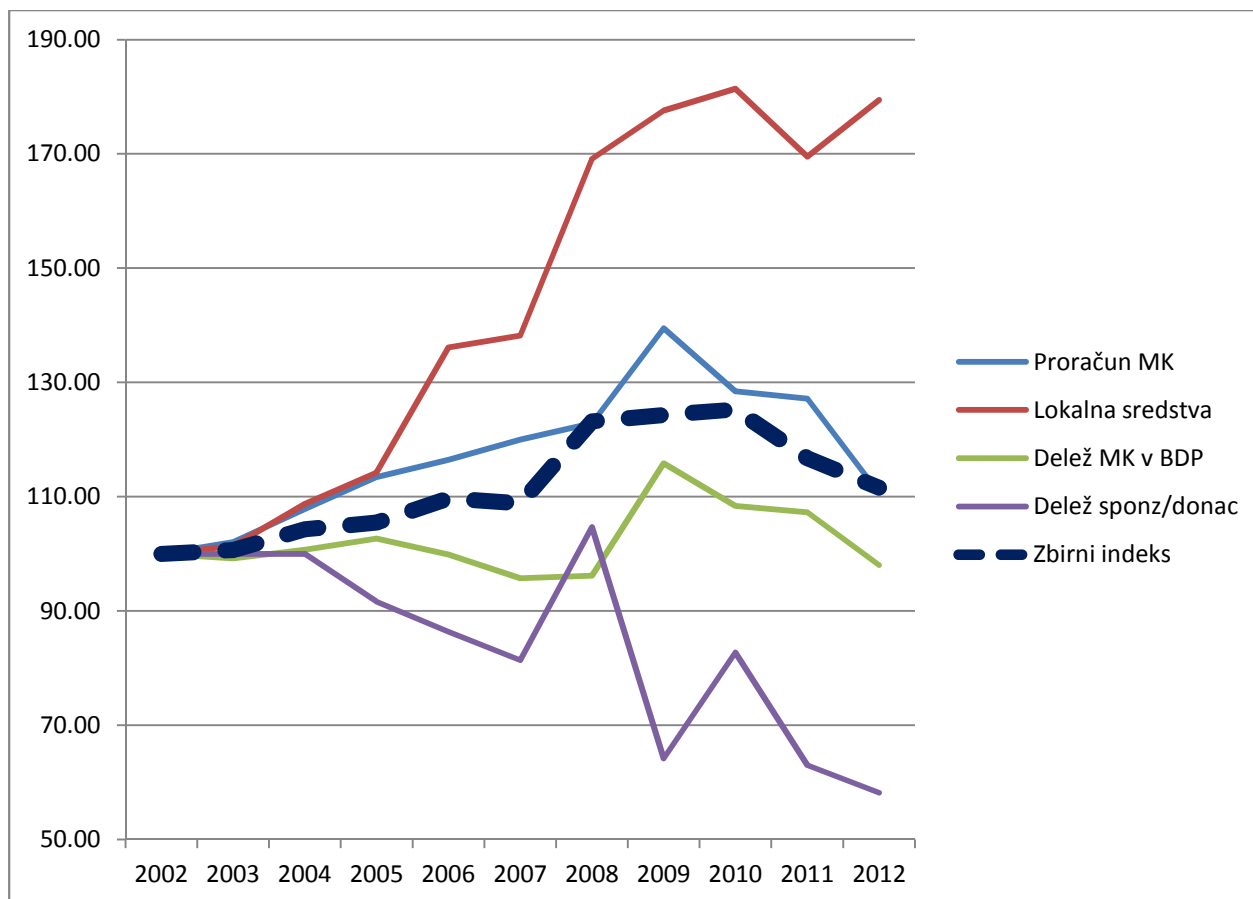
e. Zbirni indeks stanja na področju financiranja kulture in dinamika med leti

Tudi pri zbirnem indeksu financiranja vidimo, da so leta 2011 in 2012 prinesla precejšnje nazadovanje. Po stanju iz let 2008, 2009 in 2010, ko je bila navidez situacija ugodna, kot verjetno še nikoli poprej, je prišlo nazadovanje na raven iz leta 2006 in 2007. Vsi podatki kažejo na ugotovitev, da verjetno vzpon iz let 2008-2010, ki je bil posledica politike ministrovanja takratne ministrice ni bil realen in je bil verjetno v času krize prenačilen. Vsekakor pa velja stremeti k obrnitvi trenda in k boljšim vrednostim kazalca, vendar na neki realni in vzdržni ravni. Žal naša študija zaenkrat še ni zmožna ponuditi odgovora o točni vrednosti glede tega.

Slika 20: Indeks – Financiranje v kulturi

Spodnja dinamika kaže, da sta dva glavna razloga za skrb: padanje deležev zasebnih sredstev, ki so se na krizo odzvala precej močneje kot javna, ter negativen trend gibanja javnih sredstev. Ob gibanju zasebnih sredstev je vredno omeniti, da so slednja sodeč po številkah močno volatilna in vsaj v Sloveniji tudi precej muhasta in nepredvidljiva, vsekakor pa bi veljalo storiti več glede tega. Graf tudi pokaže, da se odzivajo na spremembe močneje kot javna sredstva, vendar *v enaki smeri*. Zato v času krize verjetno res ne gre staviti na višanja v ravni zasebni sredstev kot kompenzaciji za javna sredstva, gotovo pa jih velja bolje razviti, kot je to pri nas.

Slika 21: Dinamika gibanja kazalnikov in zbirnega indeksa – Financiranje v kulturi

6. Stanje na področju kulturnega trga

a. Število odkupljenih in prodanih muzejskih predmetov in likovnih del

Pri opazovanju stanja na področju kulturnega trga smo se odločili za dva kazalca: število odkupljenih in prodanih muzejskih predmetov in likovnih del, kjer so bili vir podatki SURS; ter izdatki gospodinjstev za kulturo, kjer sta bila vir SURS in Eurostat (zaradi nedoslednosti v časovnih vrstah pri uporabi klasifikacije kulturnega sektorja smo upoštevali podatke za zbirni sektor kulturne, razvedrilne in rekreacijske storitve).

Kazalnik odkupljenih in prodanih del daje razloge za skrb. Podatki, ki jih je v 2013 izračunal Srakar (primerjava deleža slovenskega trga umetnin v svetovni prodaji umetnin) sicer kažejo, da je slovenski trg po obsegu manjši, kot bi to bilo morda pričakovati po primerjavi slovenskega in svetovnega BDP. V tem torej ne moremo videti tako velikega problema, kot ga slikajo nekateri, vendar pa spodnji podatki nikakor niso ohrabrujoči. Kažejo nam, da se trg likovnih del odziva podobno kot zasebna sredstva iz predhodnega poglavja – močno volatilno in precej hitreje kot dejavnik, povezani z javnim financiranjem. Tako je bil v letih 2009 in 2010 prisoten močan skok, ki pa mu je v letih 2011 in 2012 sledil katastrofalen padeč. Če smo

v letih 2009 in 2010 odkupili in prodali med 15.000 in 17.000 del, je ta številka v letu 2012 le še nekaj pod 5.000 del. Tudi na tem področju so torej nujni dobri, hitri in natančno odmerjeni ukrepi.

Slika 22: Kazalnik – Število odkupljenih in prodanih del v muzejih in galerijah

b. Izdatki gospodinjstev za kulturo

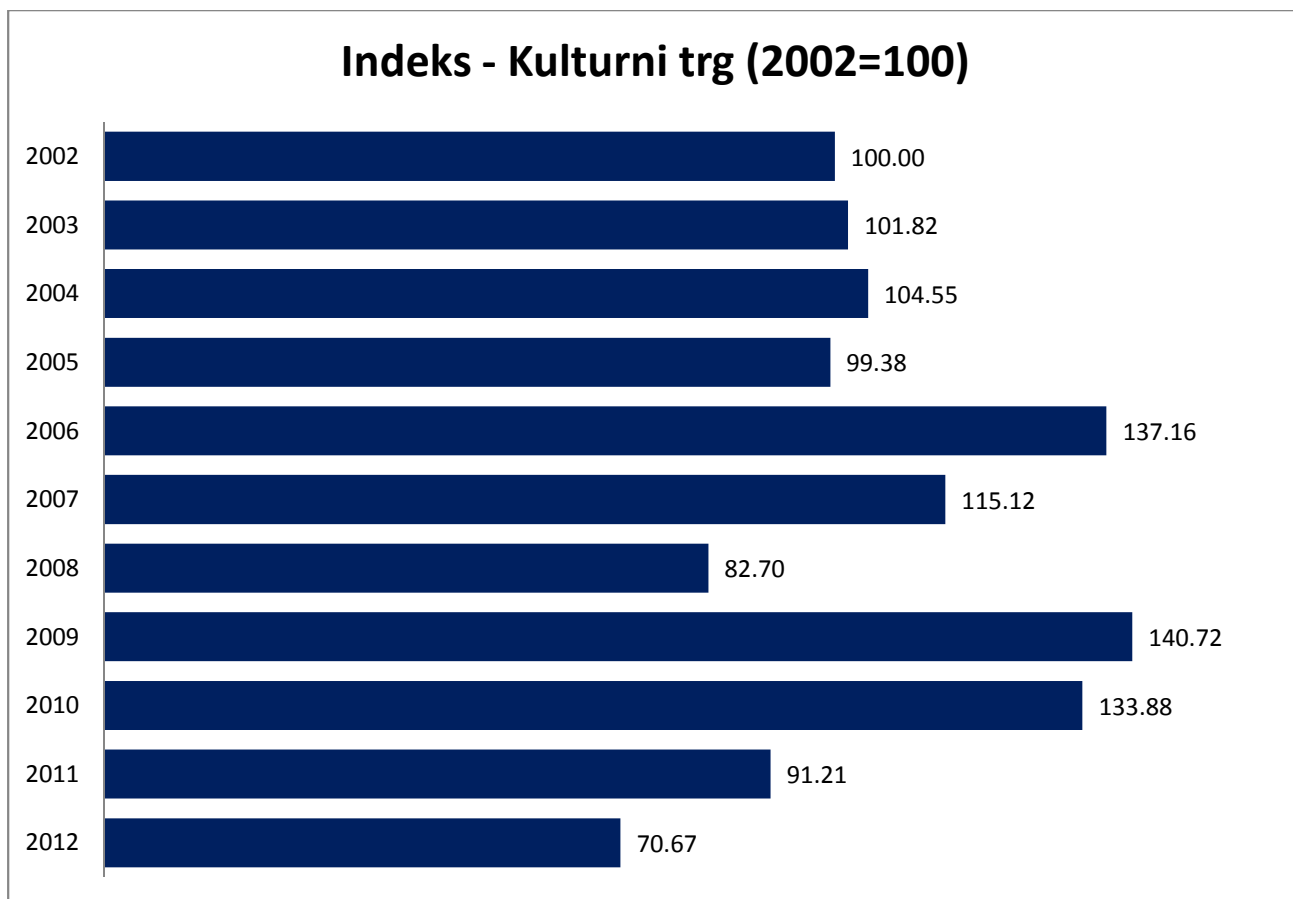
Izdatki gospodinjstev za kulturo nenavadno močno sledijo ekonomski teoriji racionalnih pričakovanj, saj se gospodinjstva očitno (edina) niso odzvala na povečano državno trošenje v letih 2008-2010, pač pa so po najvišji vrednosti v letu 2007 v vsem času gospodarske krize nato prisotni padci, ki pa sodeč po številkah niso tako drastični kot denimo pri zasebnih sredstvih in likovnem trgu. V letu 2012 vrednost izdatkov gospodinjstev znaša nekaj manj kot 90% vrednosti iz leta 2002 in približno 75% najvišje dosežene vrednosti iz leta 2007.

Slika 23: Kazalnik – Izdatki gospodinjstev za kulturo

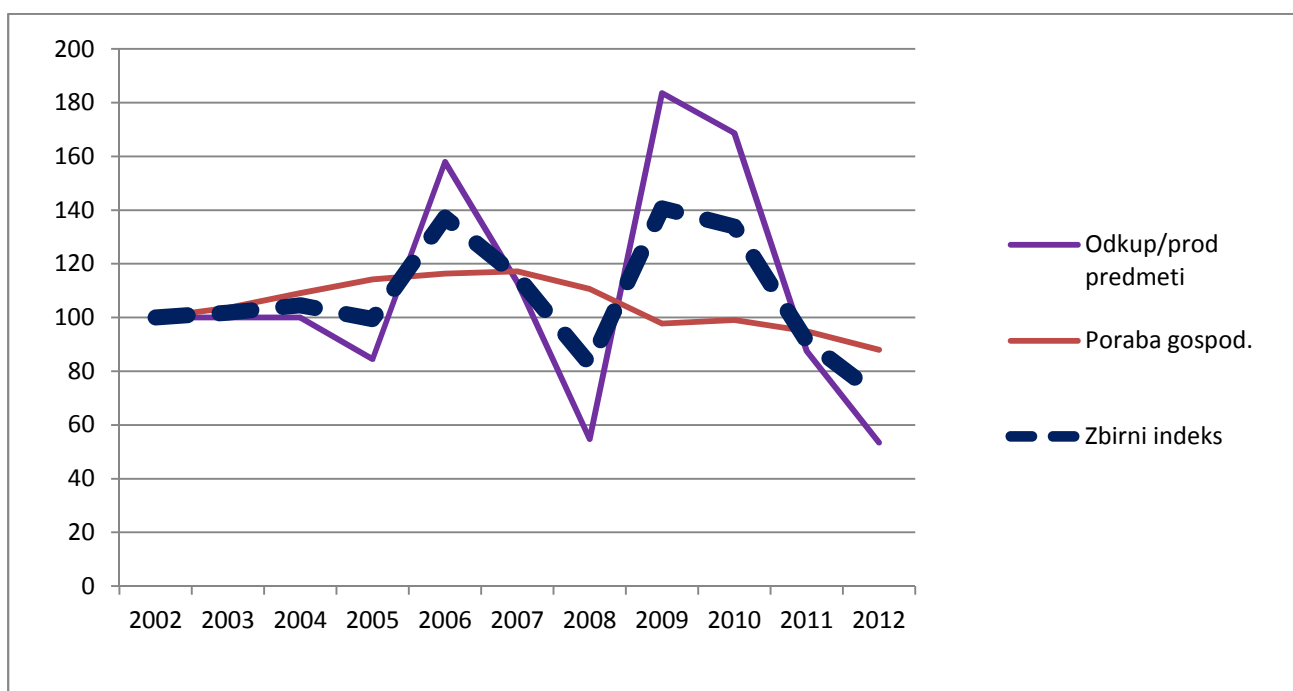
c. Zbirni indeks stanja na področju kulturnega trga in dinamika med leti

Zbirni kazalec za stanje na kulturnem trgu močno določa dejavnik odkupljenih in prodanih del, precej manj pa relativno stabilni dejavnik porabe gospodinjstev za kulturo. Vrednosti indeksa kulturnega trga pa pokažejo, da so v zadnjih dveh letih prisotni močni padci na tem področju, s slabimi napovedmi za v bodoče zaradi napovedanega nadaljevanja recesije in krčenja javnih sredstev. Problem kulturnega trga torej morda ni toliko v odzivanju posameznikov na gospodarsko krizo, pač pa bolj verjetno v pomanjkanju sistemskih spodbud za razvoj. Svetujemo torej natančno odmerjene ukrepe, dobro pa bi bilo stanje in dejanske vzroke problemov na kulturnem trgu predhodno natančno analizirati in nato bolj ciljati smeri ukrepov, da ne bodo le ti še enkrat več izzveneli kot sicer dobronamerni, a povsem brez zobi poskusi urejanja stanja.

Slika 24: Indeks – Kulturni trg

Tudi iz spodnjega grafa je lepo vidno veliko nihanje dejavnika odkupljenih in prodanih del ter stabilizacijski učinek potrošnje gospodinjstev.

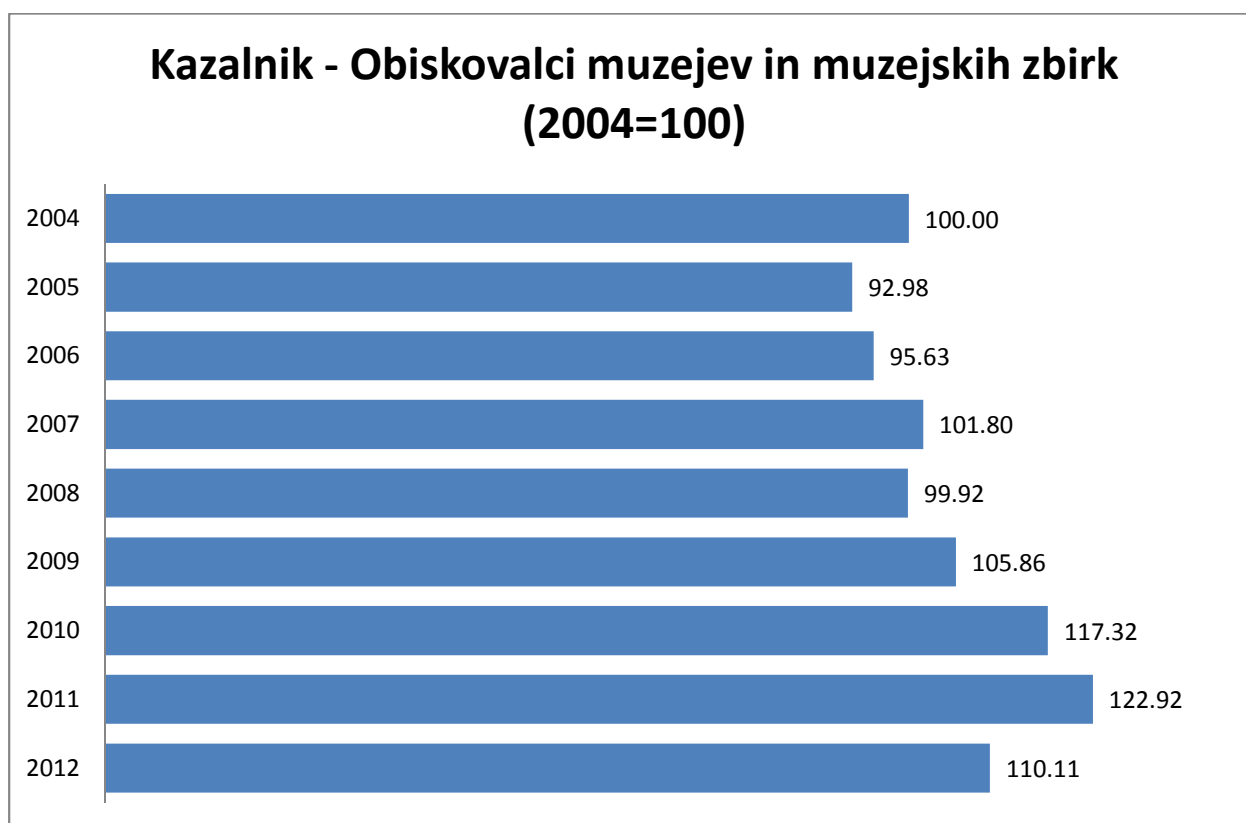

Slika 25: Dinamika kazalnikov in zbirnega indeksa – Kulturni trg

7. Stanje na področju obiskovanja kulturnih dogodkov

a. Obiskovalci muzejev in muzejskih zbirk

Področje obiskovanja je ponovno področje, ki mu statistični podatki bolje sledijo, zato smo lahko oblikovali kompleksnejšo sestavo zbirnega indeksa, ki je sestavljen iz petih komponent: obiskovalci muzejev in muzejskih zbirk; obiskovalci gledališč; obiskovalci koncertov; obiskovalci kinematografov; ter obiskovalci dogodkov v kulturnih domovih. Pri vseh petih kazalnikih so bili vir podatki SURS.

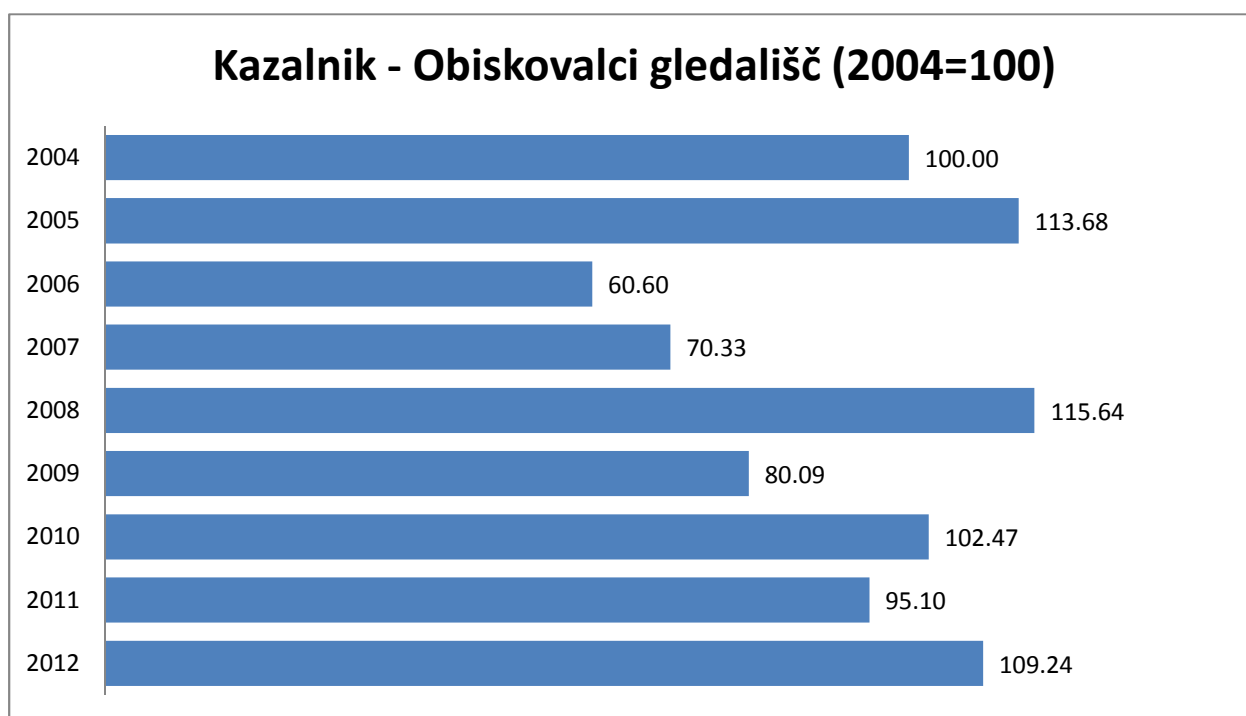
Slika 26: Kazalnik – Obiskovalci muzejev in muzejskih zbirk

Zgornja slika kaže, da je število obiskovalcev muzejev med leti 2004 in 2008 stagniralo, v letih 2008-2011 precej naraslo, v letu 2012 pa je žal viden opazen padec, vendar je vrednost še vedno precej višja kot v izhodiščnem letu 2004 (prvo leto dostopnosti podatkov SURS). Upoštevani so bili tako obiskovalci stalnih kot občasnih razstav in dogodkov. Verjetno bi v nadaljnjem delu vseeno več veljalo staviti na strategije privabljanja večjega števila občinstva, kljub temu, da mnogi iz muzejskih krogov doma in v tujini opozarjajo, da to ne sme iti na račun poslanstva muzejev. Morda bi veljalo še bolje kot doslej izrabiti in privabiti večje in bolj komercialno usmerjene enkratne razstave in dogodke. Vsekakor pa gibanja kazalcev, kažejo, da velikega razloga za posebno skrb ni, vsaj v primerjavi s številkami glede tega v

preteklem desetletju. Učinek gospodarske krize se torej tu ne pozna tako močno, viden je samo v letu 2012.

b. Obiskovalci dogodkov v poklicnih gledališčih

Kazalnik obiskovalcev dogodkov v poklicnih gledališčih je precej volatilen, v njem so torej prisotna močna nihanja. Tako so bili prisotni večji padci glede na izhodiščno vrednost že v letih 2006 in 2007, nato v letu 2008 velik skok, v letih 2009-2012 pa izmenjaje precejšnji padci in skoki. Vseskozi pa število obiskovalcev ostaja nekje med 500.000 in 700.000 obiskovalcev, z izjemo let 2006 in 2007.

Slika 27: Kazalnik – Obiskovalci gledališč

c. Obiskovalci koncertov

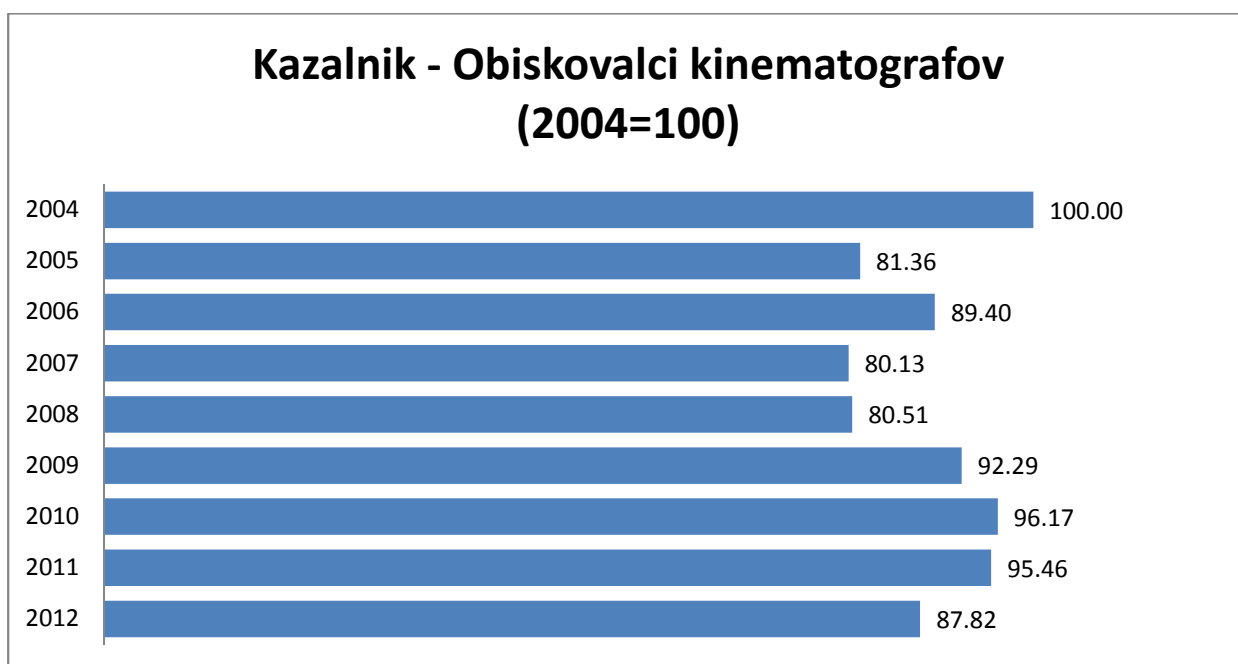
Pri kazalniku števila obiskovalcev koncertov je prisoten nenavaden skok med letoma 2005 in 2006, ko se je vrednost kazalnika pošesterila. Skok najverjetneje lahko pripišemo metodologiji, zato se z njim ne bomo posebej ukvarjali. Pri vrednosti kazalnika pa skrbi precejšen padec v letih 2011 in zlasti v 2012. Pričakovali bi namreč vsaj blag dvig tega števila, glede na prisotnost Evropske prestolnice kulture, ki je prinesla opazen dvig le v številu obiskovalcev dogodkov v kulturnih domovih. Prav možno pa je, da se je zgodil učinek substitucije in je povečan obisk dogodkov v mestih EPK šel na rovaš manjšega obiska muzejev in koncertnih hiš v drugih mestih. Gotovo je to učinek, ki bi terjal podrobnejšo obravnavo.

Slika 28: Kazalnik – Obiskovalci koncertov

d. Obiskovalci kinematografov

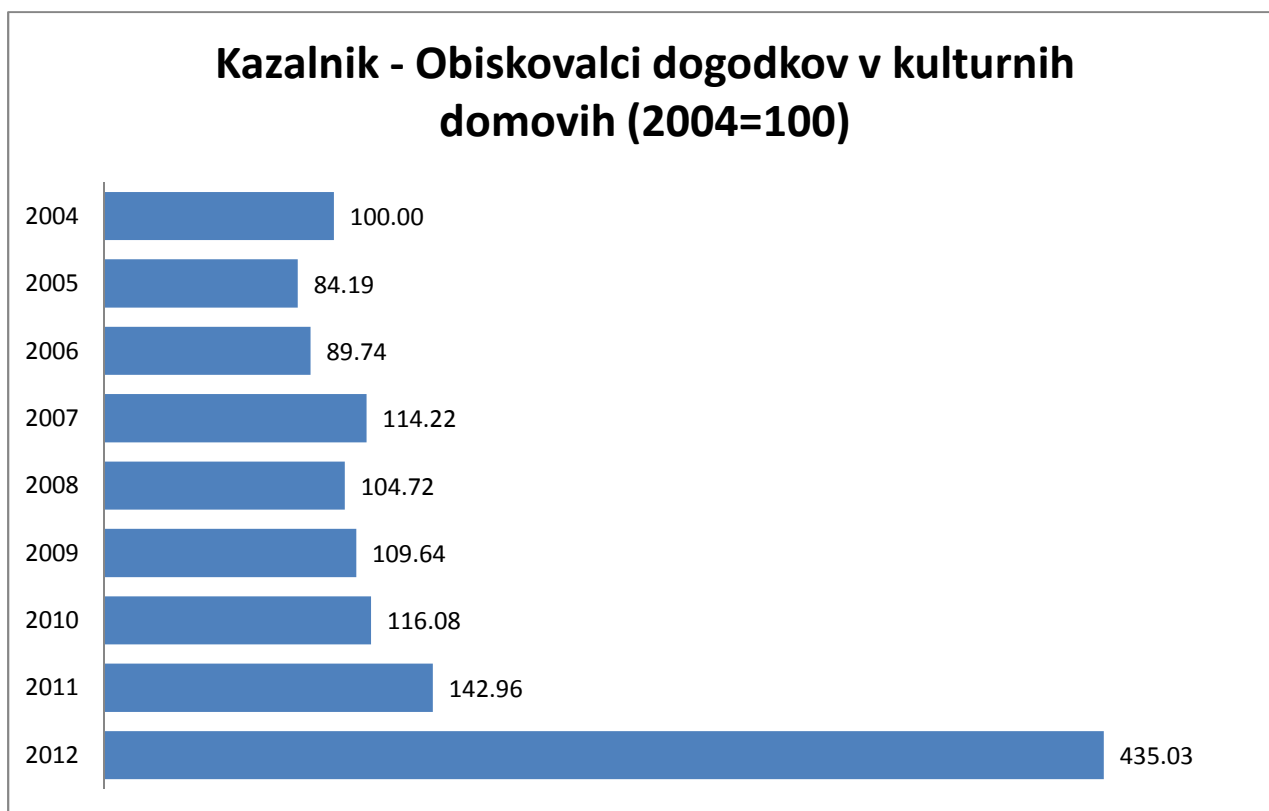
Število obiskovalcev kinematografov je v zatonu že vse od izhodiščnega leta 2004. Nekoliko preseneča relativna stabilnost obiska, ponovno pa je zaslediti padec v letu 2012, po nekoliko boljših letih 2009-2011.

Slika 29: Kazalnik – Obiskovalci kinematografov

e. Obiskovalci kulturnih domov

Pri številu obiskovalcev dogodkov v kulturnih domovih je prisotna rahla rast med leti 2008-2011, posebej v letu 2011, v letu 2012 pa prava eksplozija števila obiskovalcev. Sami to pripisujemo predvsem učinku EPK 2012, ki je privabil veliko število obiskovalcev v kulturne domove v partnerskih mestih. To število je v letu 2012 znašalo skoraj 9 milijonov obiskov. Seveda pa celotnega učinka ne moremo pripisati temu dogodku, ki naj bi po besedah organizatorjev privabil le okrog 4.5 milijona obiskovalcev. Tudi ta učinek je torej še odprt za nadaljnje razlage.

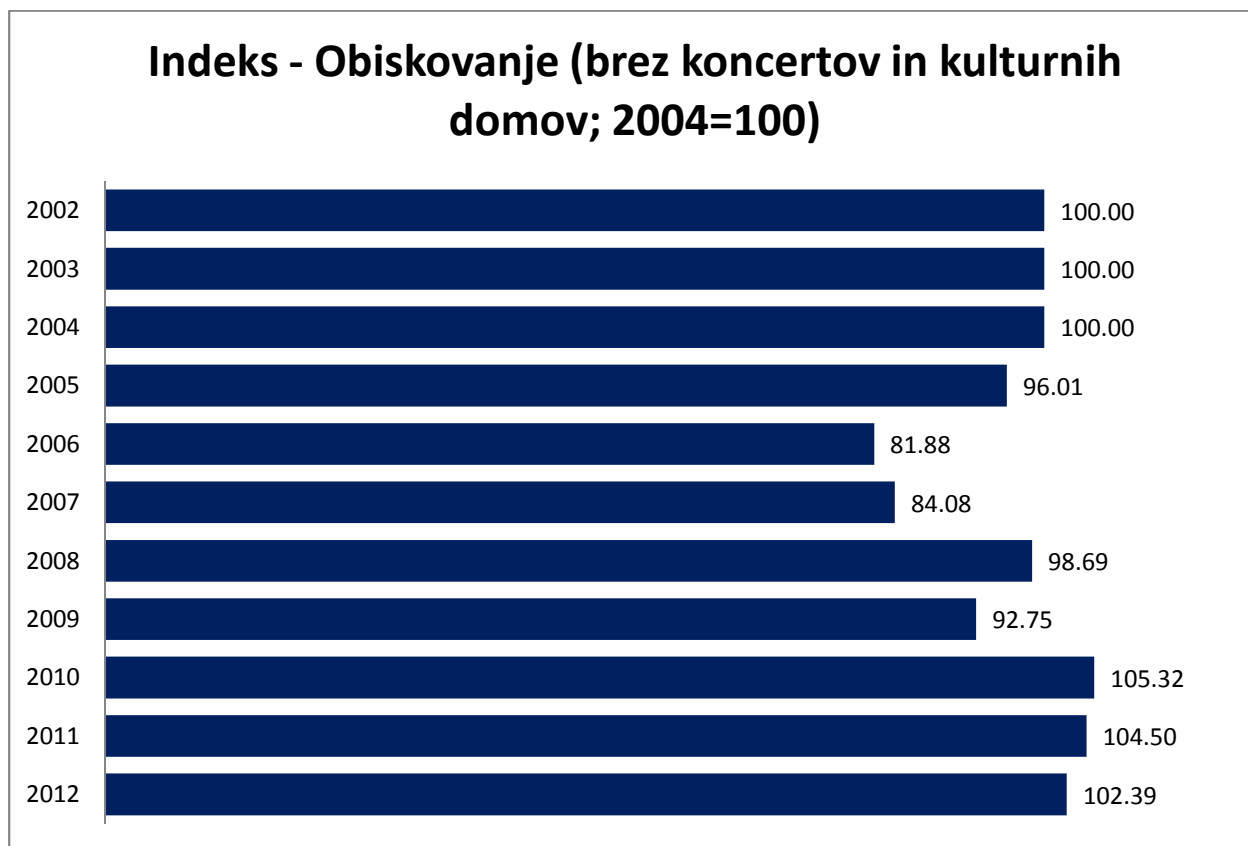
Slika 30: Kazalnik – Obiskovalci dogodkov v kulturnih domovih

f. Zbirni indeks stanja na področju obiskovanja kulturnih dogodkov in dinamika med leti

Pri zbirnem indeksu obiskovanja kulturnih prireditev smo seveda morali upoštevati vse navedene metodološke probleme pri kazalnikih obiska koncertov in dogodkov v kulturnih domovih. Zato smo oba kazalnika iz izračuna indeksa v tej fazi študije izpustili, rezultati nastalega indeksa pa so prikazani spodaj.

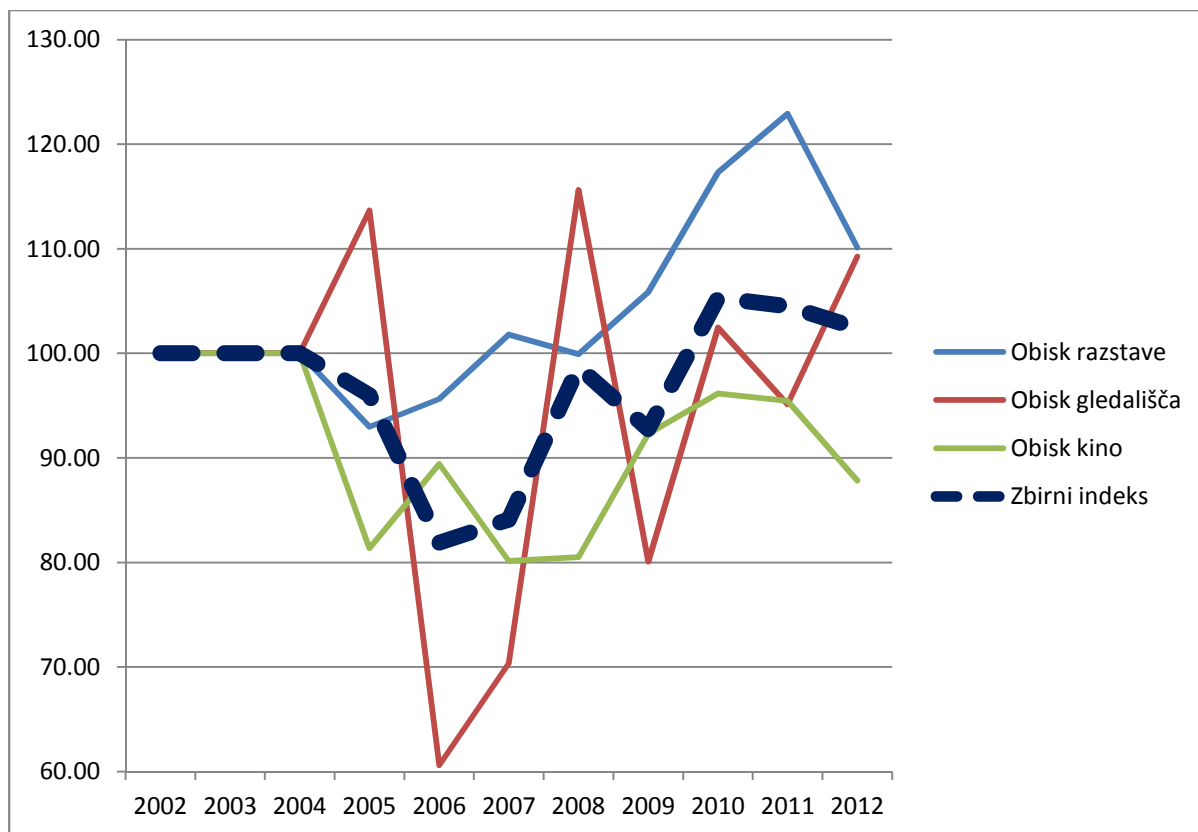
Indeks nam pokaže, da je bila po več letih nazadovanja obiska v letih 2005-2009 v letih 2010-2012 prisotna rast, še posebej izrazito v letu 2010. Gibanje števila obiskovalcev torej ni sledilo dinamiki gospodarske krize, kar je verjetno pozitiven in blažilen dejavnik za stanje v

kulturi in kulturnih organizacijah v tem času (seveda pa velja opozoriti, da vrednosti veljajo v povprečju, zagotovo so številne organizacije, ki se srečujejo tudi z drugačnim stanjem).

Slika 31: Indeks – Obiskovalci kulturnih dogodkov

Prikaz dinamike na spodnjem grafu nam sicer potrди povedano, potrди pa tudi, da so bila pri obisku dogodkov v gledališčih prisotna večja nihanja kot pri drugih dveh zvrsteh umetnosti, v pozitivnem trendu je zlasti obisk razstav, obisk kinematografov pa v negativnem, kar je lahko že razlog za resno skrb na tem področju.

Slika 32: Dinamika gibanja kazalnikov in zbirnega indeksa – obiskovanje kulturnih dogodkov

8. Stanje na področju produkcije kulturnih dobrin

a. Število naslovov izdanih knjig

Pri ocenjevanju stanja na področju produkcije kulturnih dobrin smo ponovno lahko razpolagali s kompleksnejšim nizom kazalnikov. Izbrali in vključili smo šest kazalnikov: število novo izdanih knjižnih naslovov; število novo posnetih celovečernih filmov; število javnih prireditev v gledališčih; število koncertov v matični hiši; število razstav; in število dogodkov v kulturnih domovih. Ponovno so bili vir večine podatkov podatki SURS, zajemali pa smo tudi iz statističnih informacij Ministrstva za kulturo RS, konkretno študije »Kulturna ponudba v Sloveniji« (2013).

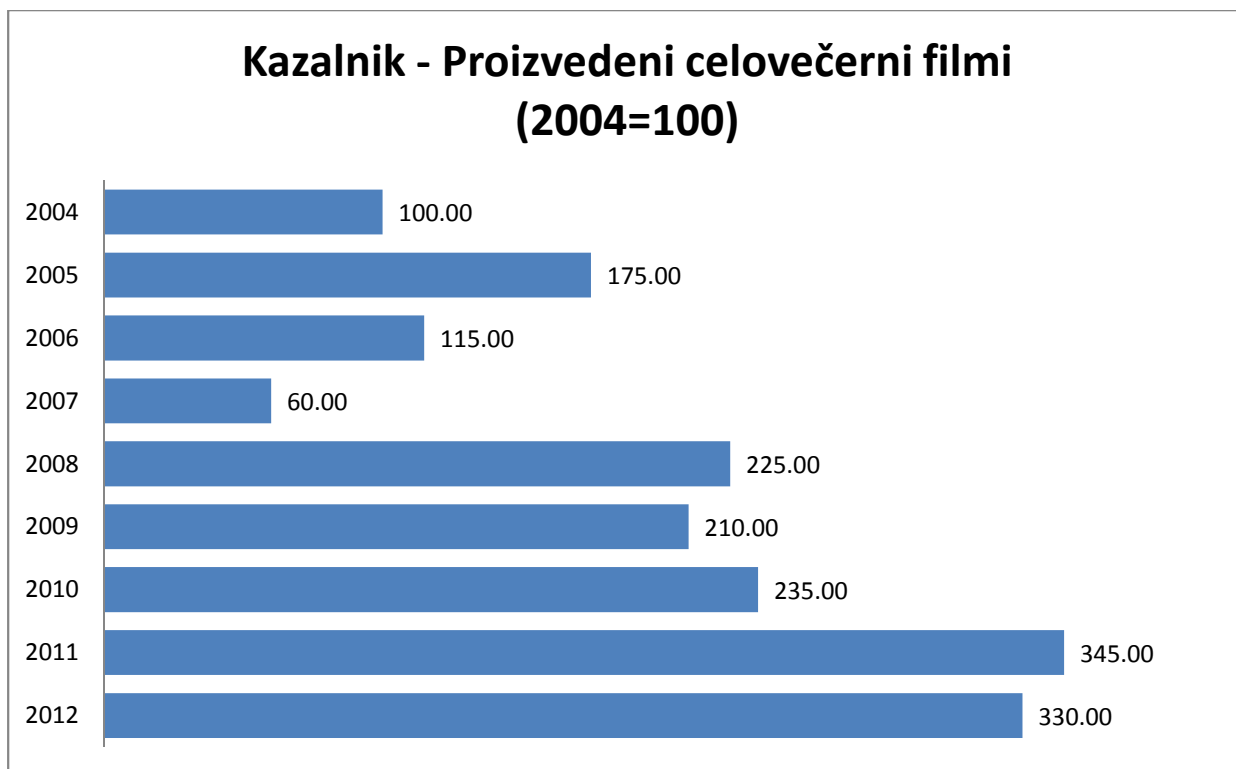
Prvi kazalnik, kazalnik novo izdanih knjižnih naslovov pokaže na rast z viškom (skokom) v letu 2008, kasneje pa je prisoten rahel padec, morda bi bilo bolje reči stagniranjem oz. osciliranjem nekaj odstotnih točk pod ali nad vrhom iz 2008. Konkretno to pomeni nekaj več kot 6.000 izdanih naslovov v vsakem letu (upoštevana so izvirna dela in prevodi). Morda je opaziti nekoliko večji padec v letu 2012 glede na leto poprej, ko je bil nasploh dosežen vrh v celotnem desetletju.

Slika 33: Kazalnik – Število naslovov izdanih knjig

b. Proizvedeni celovečerni filmi

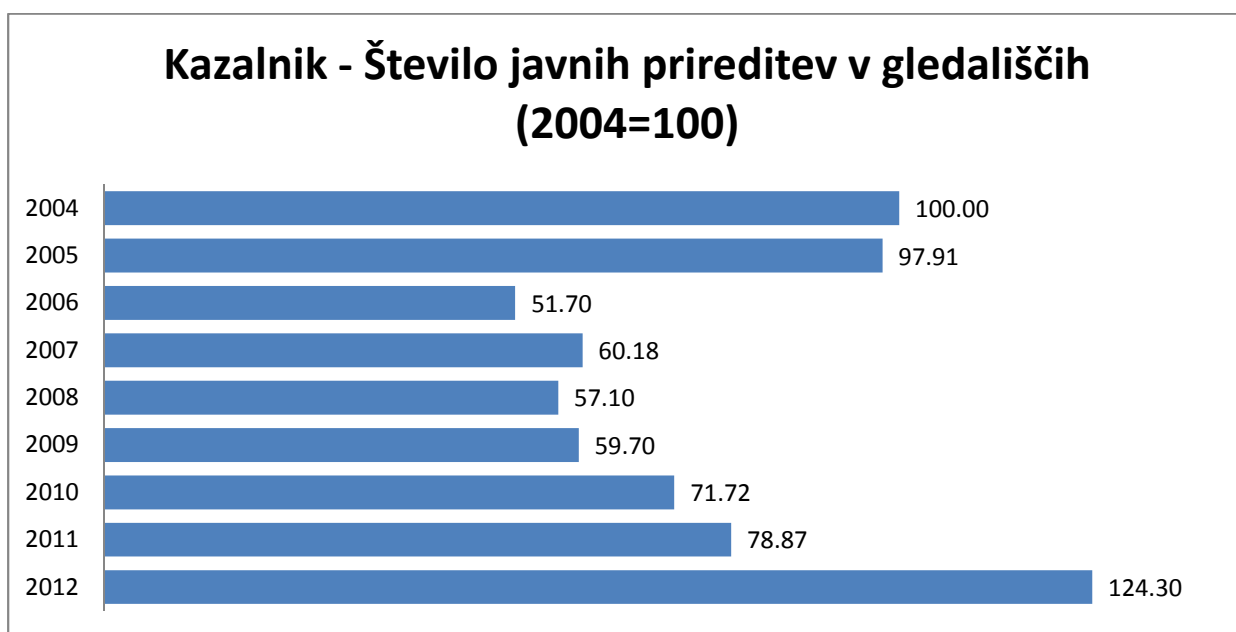
Za število proizvedenih celovečernih filmov je značilno nekoliko večje nihanje, ki je predvsem posledica majhnega števila posnetih filmov (med 40 in 70) v primerjavi s produkcijo drugih kulturnih dobrin (npr. knjig). Nihanje je torej posledica tako negotovega okolja za nastajanje slovenskih filmov kot tudi metodoloških značilnosti. Veselijo pa podatki za leti 2011 in 2012, ko je število posnetih filmov poskočilo skorajda na 70 in doseglo desetletni vrh. V teh dveh letih je prisotna predvsem rast koprodukcij z domačimi producenti (vir: Ministrstvo za kulturo RS).

Slika 34: Kazalnik – Proizvedeni celovečerni filmi

c. Število javnih prireditev v gledališčih

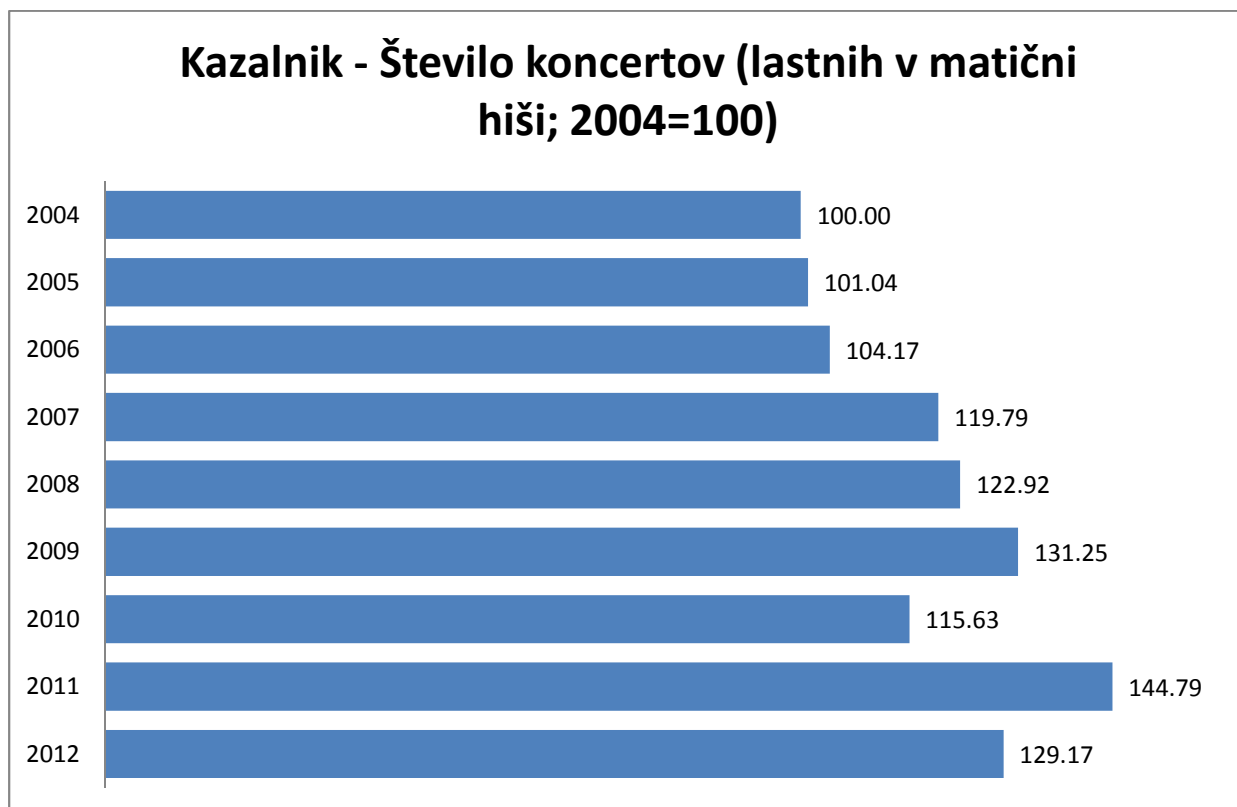
Tudi produkcija prireditev v gledališčih je v vzponu vse od leta 2008, vsaj sodeč po podatkih SURS. Po naglem padcu v letu 2006, ko je upadla skorajda za polovico, je nato skorajda vseskozi rasla, posebej močno pa je bila prisotna v letu 2012, ko je prvič presegla izhodiščne vrednosti iz let 2004 in 2005. Morda je tudi tu vzrok iskati v Evropski prestolnici kulture Maribor 2012.

Slika 35: Kazalnik – Število javnih prireditev v gledališčih

d. Število koncertov (lastnih v matični hiši)

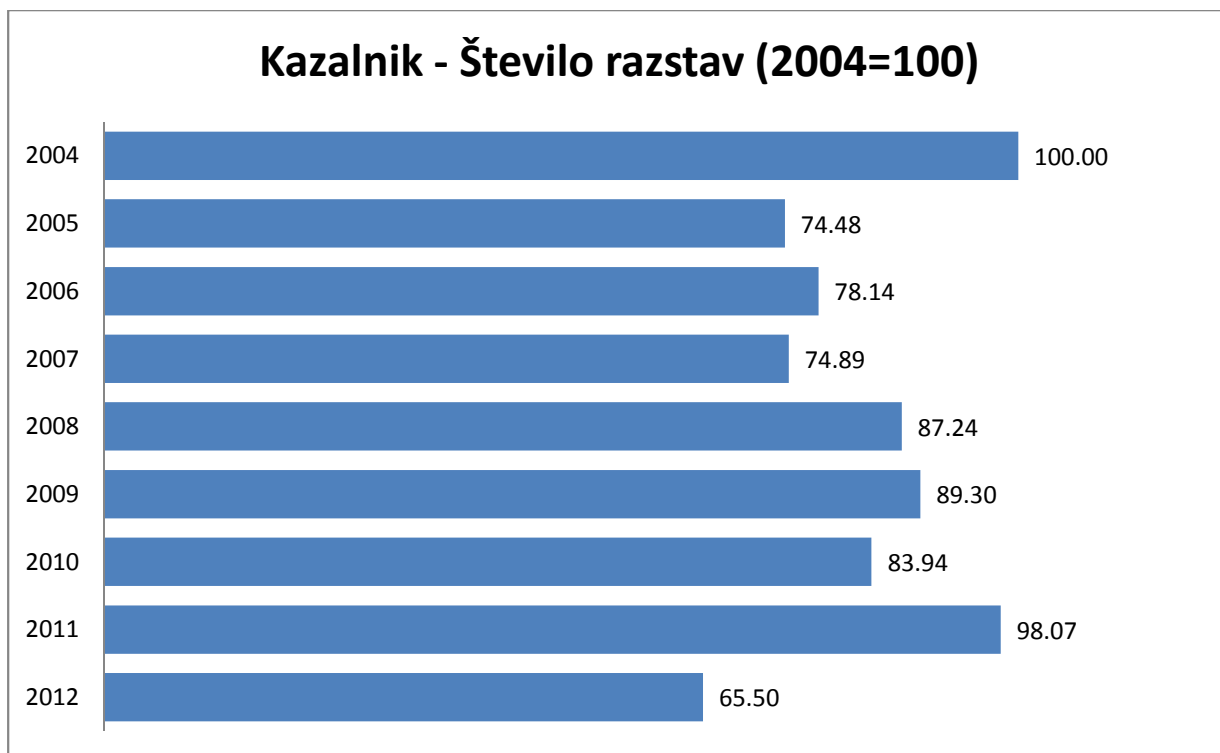
Tudi število koncertov je v vzponu glede na leta 2004-2006. Svoj vrh je doseglo v letu 2011, kljub padcu v letu 2012 pa še naprej ostaja na zavidljivi višini glede na obdobje 2004-2006. Vedno bolj se izrisuje ugotovitev, da produkcija kulturnih dobrin v Sloveniji ni sledila gospodarski krizi (upadu obiska, upadu financiranja), kar lahko vidimo tako v pozitivni (ohranjanje razvoja področja kulture) kot negativni (preobsežnost področja glede na realne razmere) perspektivi.

Slika 36: Kazalnik – Število koncertov

e. Število razstav

Tudi število razstav je v letih do 2011 sledilo naraščajočemu trendu, kljub temu, da je bil v letu 2005 prisoten globok padec glede na leto 2004. Tako se je šele vrh trenda rasti, prisoten v letu 2011, po vrednosti izenačil z izhodiščem v letu 2004. Žal pa je bil prisoten tudi globok padec v letu 2012, šele nadaljevanje v naslednjih letih bo pokazalo, ali je šlo za strukturni premik (ki bi bil v tem primeru razlog za veliko skrb) ali zgolj za začasni odstop od načrtanega trenda.

Slika 37: Kazalnik – Število razstav

f. Število dogodkov v kulturnih domovih

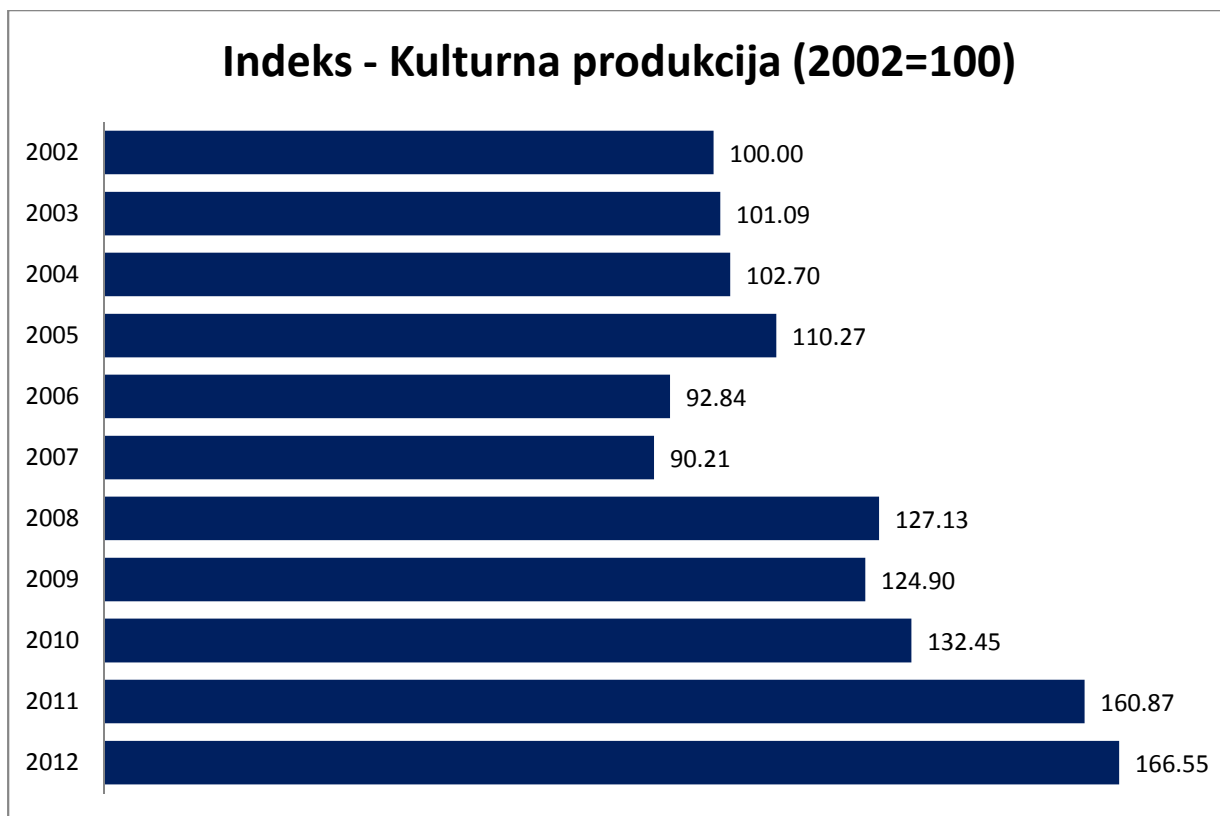
Število dogodkov v kulturnih domovih ponudi del odgovora na vprašanje iz poglavja o obisku kulturnih dogodkov, kjer smo ugotavljali nenavaden skok obiskovalcev dogodkov v kulturnih domovih v letu 2012. Tudi število dogodkov v kulturnih domovih je namreč v letu 2012 naglo poskočilo, za skoraj 50%, tudi sicer pa je bil, podobno kot še na nekaterih drugih področjih tudi tu vse od leta 2009 (z malenkostnimi odstopanji pa že od 2006) prisoten trend rasti.

Slika 38: Kazalnik – Število dogodkov v kulturnih domovih

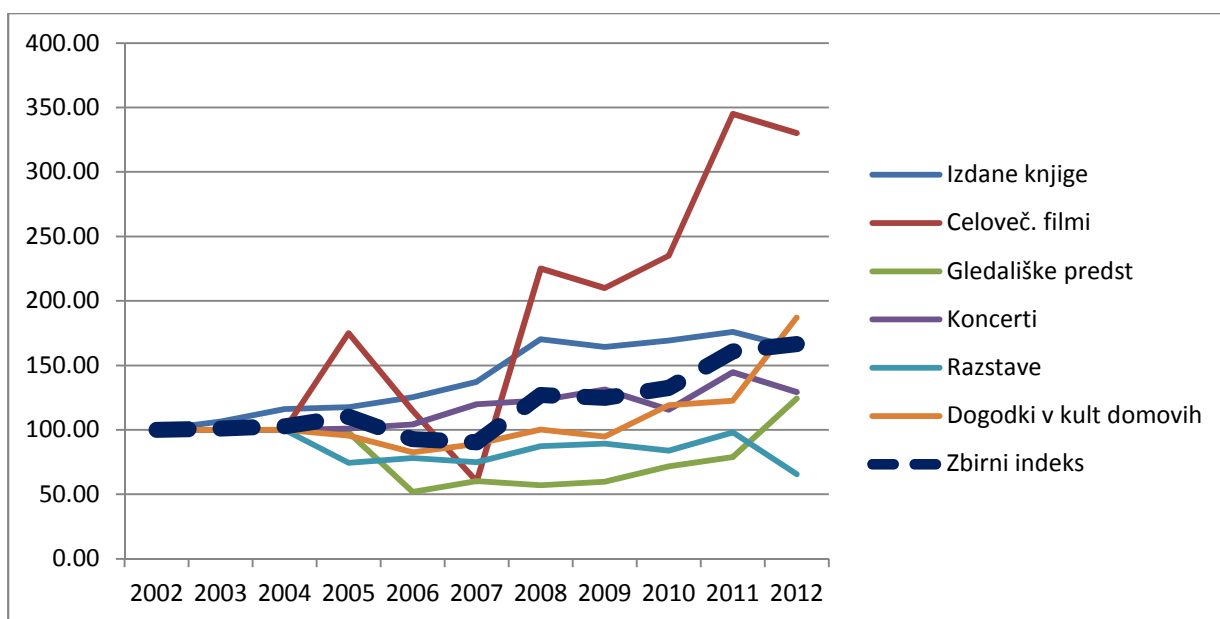
g. Zbirni indeks stanja na področju produkcije kulturnih dobrin in dinamika med leti

Zbirni indeks kulturne produkcije potrdi predhodno tezo, da torej produkcija kulturnih dogodkov v Sloveniji ni šla z roko v roko z razmerami gospodarske krize. Vse od leta 2007 je namreč prisotna nagla in precejšnja rast števila kulturnih dogodkov in novo proizvedenih kulturnih artefaktov, tako rekoč na vseh področjih. Zlasti močno se je ta rast odrazila v letih 2011 in 2012, kar se delno lahko razloži v projektu EPK 2012, v celoti pa verjetno ne. Šele prihodnja leta bodo pokazala, ali je šlo za strukturni premik ali zgolj za še en začasen odmik od smeri siceršnjega trenda.

Slika 39: Indeks – Kulturna produkcija

Tudi spodnja dinamika kazalnikov pokaže ugodna gibanja na večini umetniških področij. Najmočneje so slednja prisotna na področju filma, kar smo skušali razložiti in pojasniti že predhodno, do rasti prihaja tudi na področju izdanih knjig, števila gledaliških predstav in števila dogodkov v kulturnih domovih. Nekoliko slabše je stanje le na področju razstav, kjer pa prav tako ni jasno, ali je bil velik padec v letu 2012 del globljega trenda, ki se bo nadaljeval tudi v bodoče ali pa ni razlogov za posebno skrb.

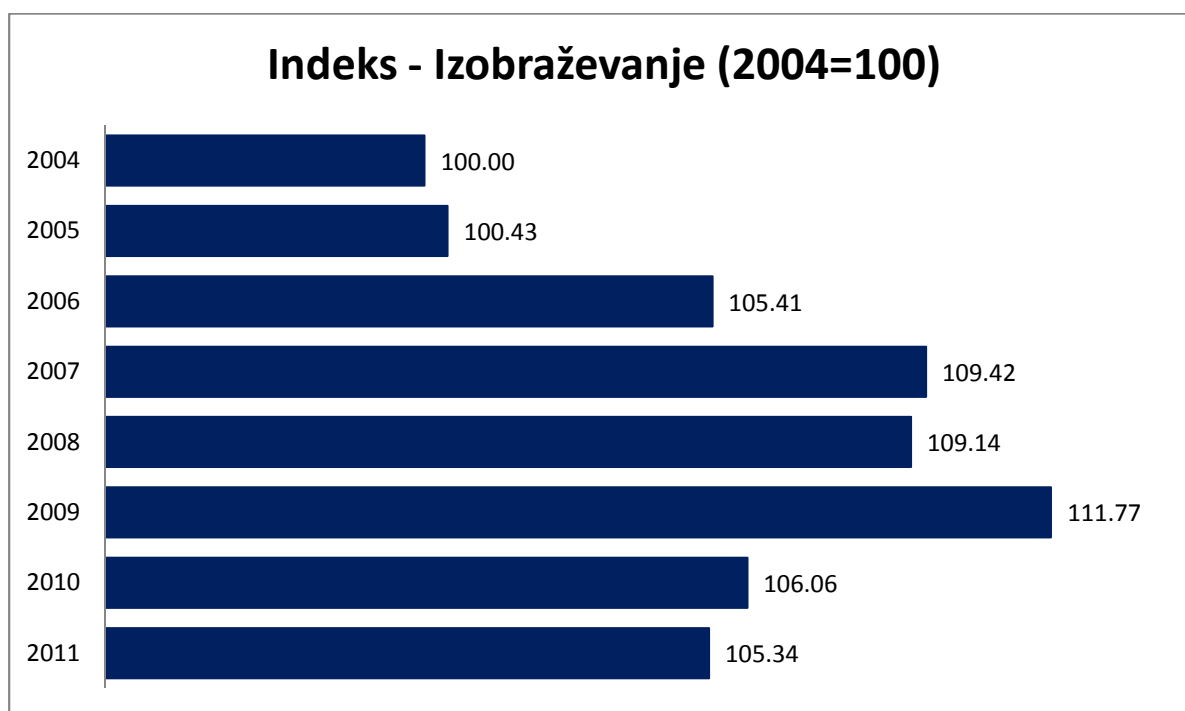

Slika 40: Dinamika kazalnikov in zbirnega indeksa – Kulturna produkcija

9. Stanje na področju izobraževanja v kulturi

a. Število študentov umetnosti in humanistike

Kazalnik, ki smo ga uporabili na področju izobraževanja v kulturi je število študentov umetnosti in humanistike in njegovo gibanje med leti. Žal nismo uspeli priti do podatka za leto 2012, ki še ni bil objavljen na spletnih straneh SURS. Podatki, ki so nam bili dostopni pa kažejo podobno zgodbo, kot pri nekaterih drugih področjih: trend rasti do leta 2009, kasneje pa upadanje in krčenje. Verjetno tudi napovedi za v bodoče na tem področju ne morejo biti posebej ugodne, v luči usmerjanja v panoge, ki prinašajo dodano vrednost in kjer je prisoten kadrovski deficit. Umetnost in humanistika bosta verjetno morala narediti temeljitejši razmislek, kako se odzvati v nastalih razmerah in kako najti in si izboriti svoje mesto v nastalih razmerah vedno večjega utilitarističnega razmišljanja, ki mu vsekakor nista pisani po meri.

Slika 41: Indeks - Izobraževanje

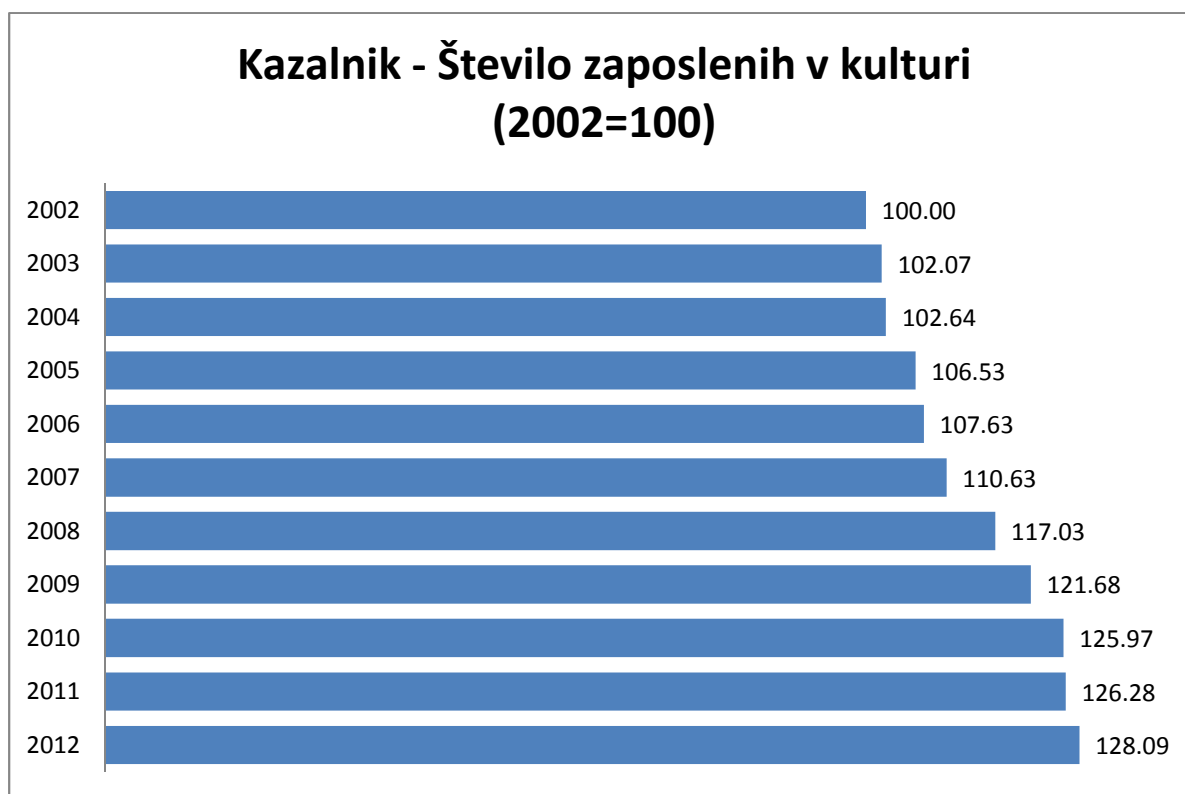
10. Stanje na področju zaposlovanja v kulturi

a. Število zaposlenih v kulturi

Pri analizi stanja na področju zaposlovanja v kulturi smo uporabili dva kazalnika (pri obeh so bili vir podatki SURS): število zaposlenih v kulturi (formalno zaposlenih in samozaposlenih) ter povprečne mesečne plače za področje kulture (pri slednjem smo zaradi metodoloških

podrobnosti uporabili podatke o plačah za zbirni sektor kulturne, razvedrilne in rekreacijske storitve).

Podatki o zaposlenih v kulturi kažejo na zanimivo ugotovitev, ki gre nekoliko v nasprotju z prevladujočimi smernicami ministrstva za kulturo, zapisanimi v Nacionalnem programu za kulturo 2014-2017: zaposlenost v kulturi vseskozi narašča, v času celotnega desetletja. Pri tem je prisotna rast tako števila samozaposlenih kot zaposlenih. Seveda zbirne številke primerjav med denimo skupnim nevladnim sektorjem v Sloveniji in drugod v Evropi kažejo, da je (pod)zaposlenost eden velikih problemov slovenskega nevladnega sektorja, vendar ugotovitve naše študije kažejo tudi, da je verjetno večji problem slovenske kulture podfinanciranost kot pa premajhna zaposlenost. Vprašanje je torej, ali se NPK 2014-2017 reševanja strukturnih problemov slovenske kulture ne loteva na napačnem koncu: večji (ali vsaj enak) poudarek bi si vsaj sodeč po naši analizi verjetno zaslužili ukrepi na področju ureditve financiranja slovenske kulture.

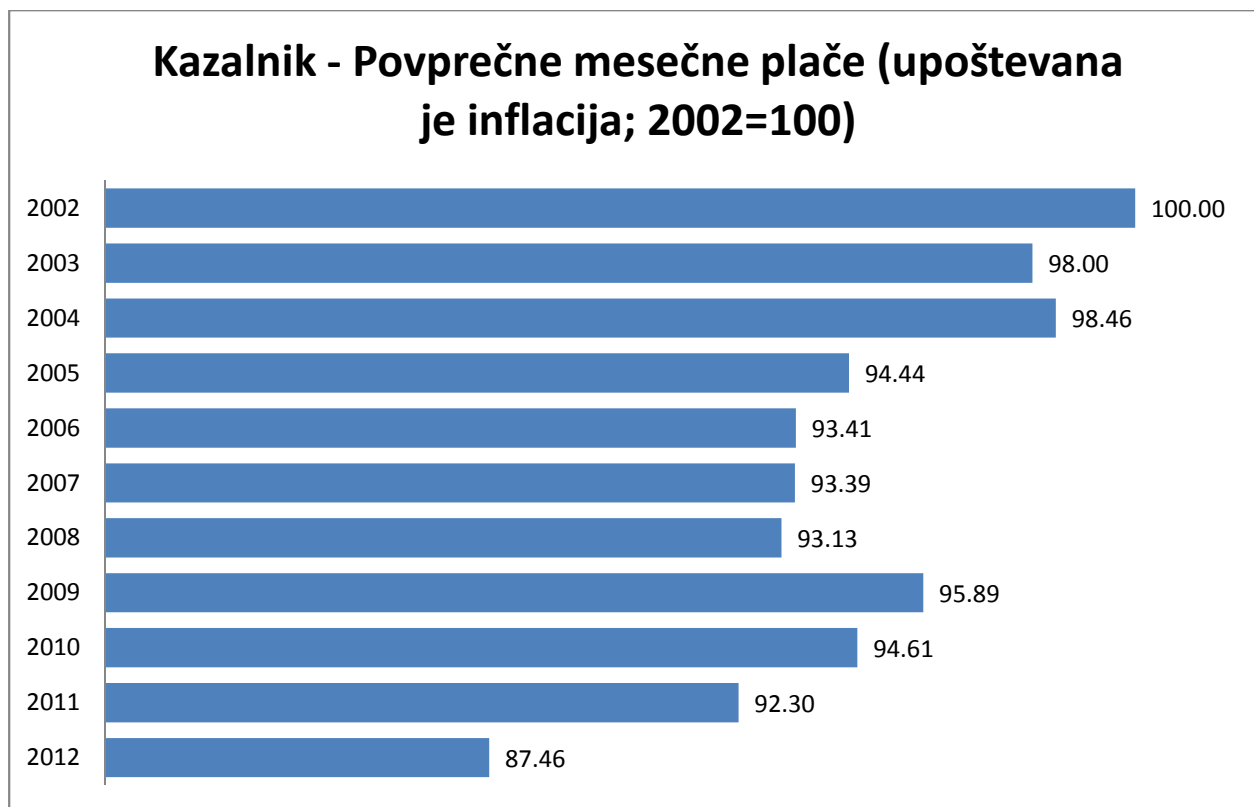
Slika 42: Kazalnik – Število zaposlenih v kulturi

b. Povprečne mesečne plače

Kazalnik povprečnih mesečnih plač v kulturi (ki smo ga priredili z upoštevanjem inflacije) nam pokaže malenkost drugačno sliko: skorajda vseskozi od izhodiščnega leta 2002 je bil prisoten trend padanja realne vrednosti plač. Povprečna mesečna nominalna bruto plača v kulturi je sicer v letu 2012 znašala 1,671.80 EUR (lasten preračun na osnovi podatkov SURS) in je nekoliko višja od povprečne slovenske nominalne bruto plače za isto leto (1,525.47

EUR; podatki SURS), seveda pa so prisotne velike razlike med javnim in zasebnim sektorjem, podobno kot drugje v gospodarstvu in javnem sektorju.

Posebej izrazit upad je prisoten v letu 2012, kar je razlog za skrb. Skrb torej ne more biti toliko samo število zaposlenih kot kakovost (in plačilo) ustvarjenih delovnih mest.

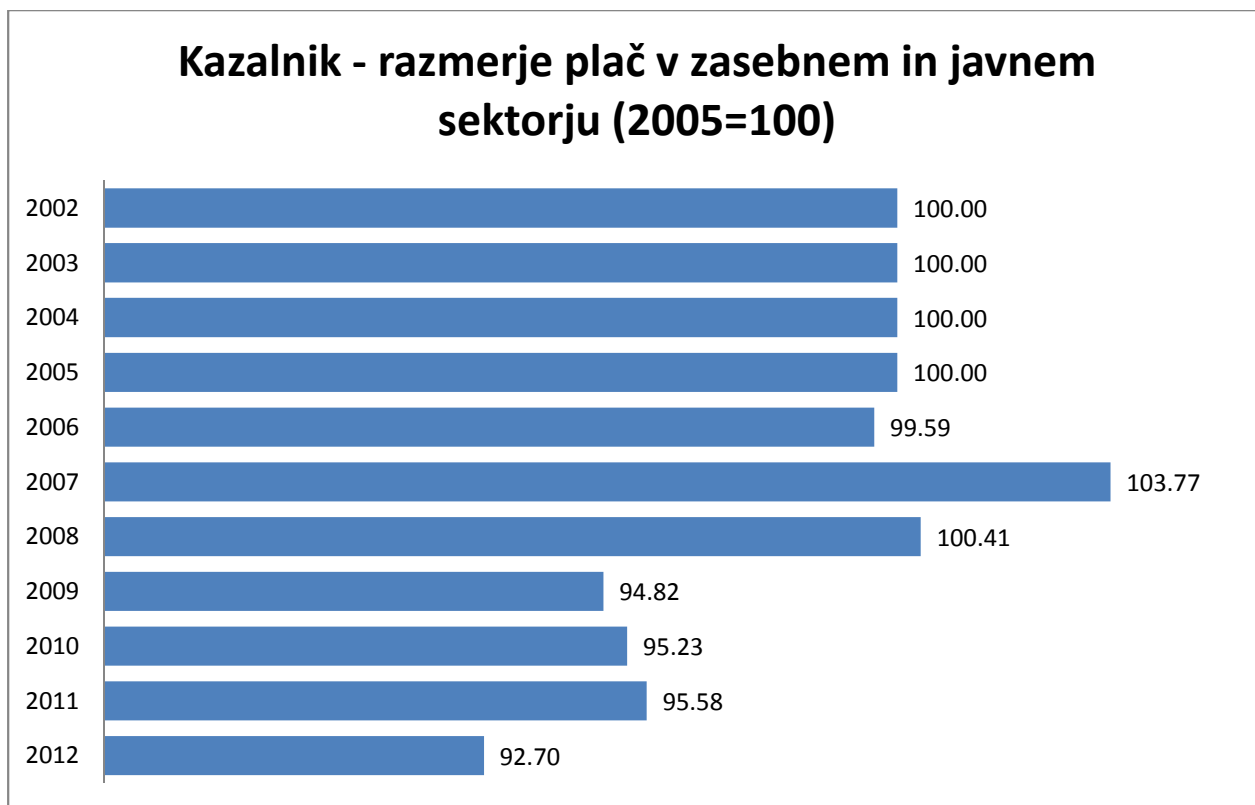

Slika 43: Kazalnik – Povprečne mesečne plače v kulturi

c. Razmerje med plačami v zasebnem in javnem sektorju v kulturi

Tretji kazalnik, ki ga bomo uporabili tukaj, bo razmerje med plačami v zasebnem in javnem sektorju, ki je merilnik razlik med zasebnim in javnim sektorjem na trgu delu. Žal zaenkrat še nismo vključili tudi kazalnika razlike med številom zaposlenih v javnem in zasebnem sektorju zaradi pomanjkanja jasnih podatkov.

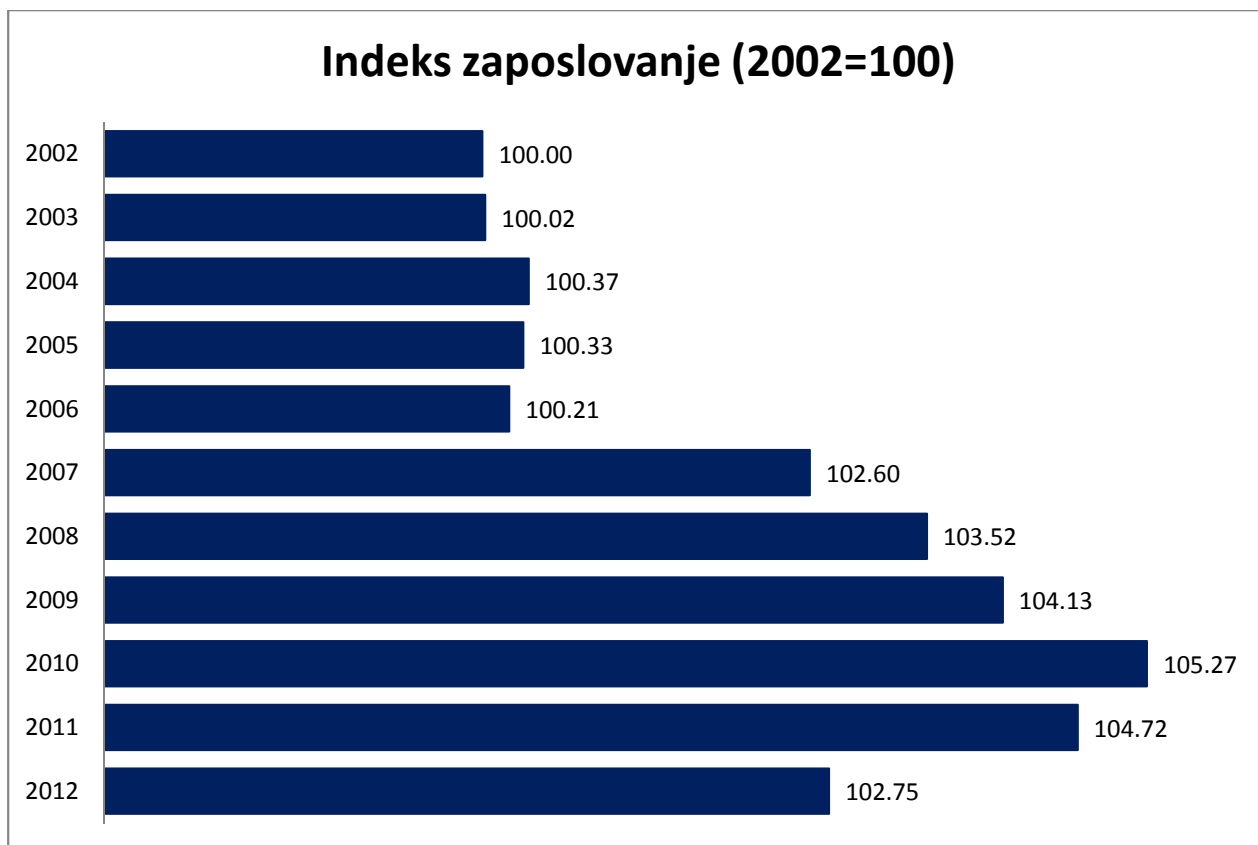
Spodnji kazalnik nam pokaže naglo slabšanje na tem področju po letu 2007. Vse zgoraj povedano pri zaposlovanju v kulturi je torej v luči precej relativizirano: očitno prihaja do določenih problemov glede zaposlovanja v zasebnem sektorju v kulturi, ki jih javni sektor ne deli povsem.

Slika 44: Kazalnik – razmerje plač v zasebnem in javnem sektorju

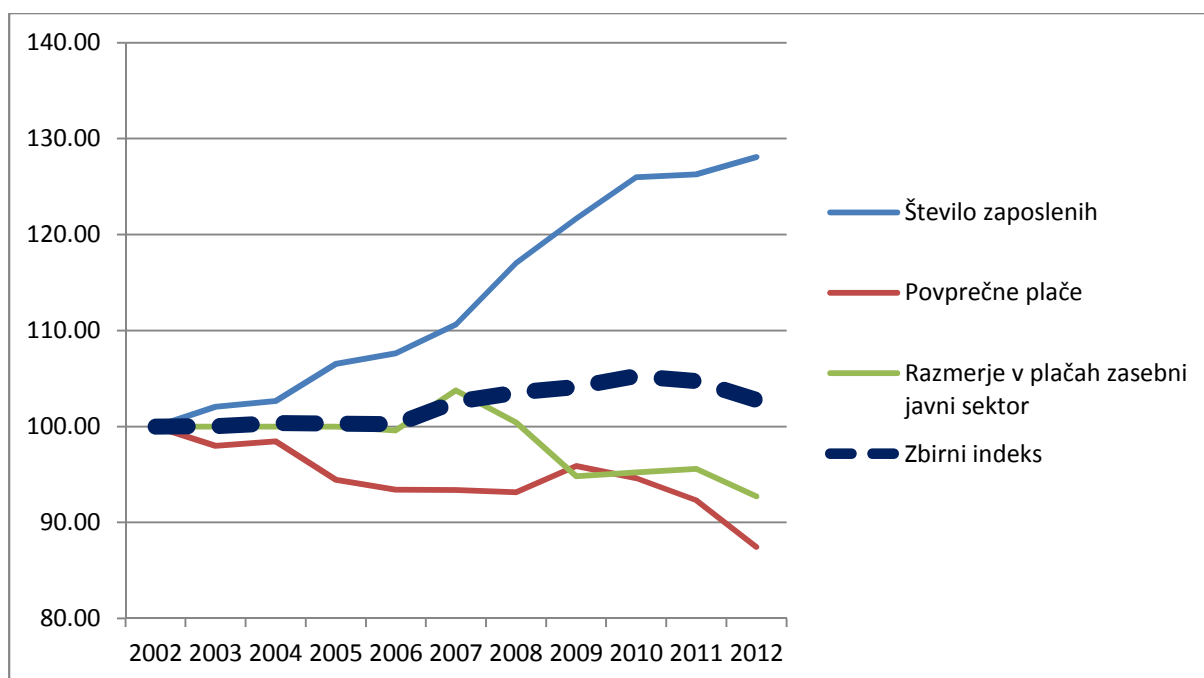
d. Zbirni indeks stanja na področju zaposlovanja v kulturi in dinamika med leti

Zbirni indeks zaposlovanja podkrepi prej povedano. Če je bila do leta 2006 prisotna blaga rast oz. stagnacija, je od tedaj pa do leta 2010 vrednost indeksa narasla za skoraj 10 odstotnih točk. Kasneje, v letih 2011 in 2012 pa sta prisotna padca, ki je posebej močan v letu 2012, ko vrednost doseže tisto iz leta 2008 pred gospodarsko krizo.

Slika 45: Indeks – Zaposlovanje v kulturi

Spodnji graf dinamike govori enako zgodbo. Ko smo upoštevali inflacijo, se izkaže, da so v skorajda vsem obravnavanem obdobju realne bruto plače v kulturi upadale, edini posebej zaskrbljujoč dejavnik pa je malce globlji padeč v letu 2012. Naj ponovimo še enkrat: ugotovitve naše analize kažejo, da so verjetno večji razlog za skrb razmere na področju financiranja kulture in nekaterih drugih dejavnikov, kot pa zaposlovanje v kulturi (pri čemer velja opozoriti na razlike med javnim sektorjem, kjer je zagotovo prihajalo do manj odpuščanj kot v zasebnem sektorju). Potreben pa je tudi strukturni premislek glede na dolgoletni trend padanja realnih bruto plač.

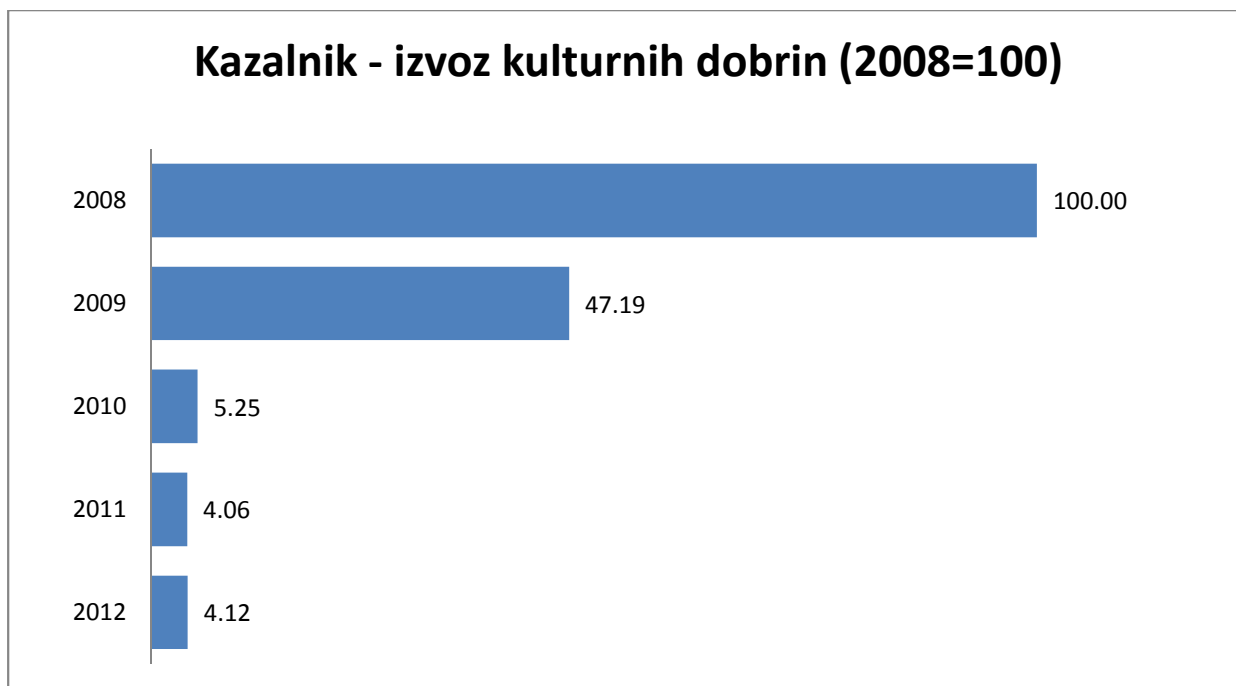
Slika 46: Dinamika gibanja kazalnikov in zbirnega indeksa – Zaposlovanje v kulturi

11. Stanje na področju menjave kulturnih dobrin s tujino

a. Izvoz kulturnih dobrin

Zadnje področje, ki smo ga vključili v analizo, je področje menjave kulturnih dobrin s tujino. Tudi pri tem smo uporabili dva kazalnika: vrednost izvoza kulturnih dobrin (z upoštevanjem inflacije) ter razmerje med izvozom in uvozom kulturnih dobrin, kar smo poimenovali pokritost uvoza z izvozom. Pri obeh kazalnikih smo uporabili podatke novega spletnega portala SURS. Žal podatki za leto 2007 niso bili dostopni zaradi metodološke vrzeli v časovni vrsti.

Kazalnik izvoza kulturnih dobrin pokaže na trend naraščanja do leta 2008, v letu 2009 nato nagel padec, nato pa popoln upad v vrednosti izvoza slovenskih kulturnih dobrin v tujino. Slednje je zagotovo lahko vzrok za precejšnjo skrb, saj gre za upad v vrednosti prek 90% vrednosti iz leta 2009, oz. celo na le 5% vrednosti iz rekordnega leta 2008. Povedano je morda tudi posledica nezadostnih vlaganj v mednarodno promocijo slovenske kulture, o čemer je govora že vrsto let. Upad kazalnika je zaskrbljujoč tudi zaradi dejstva, da ne gre le za enoletno nihanje pač pa nizka vrednost vztraja v celotnem obdobju 2010-2012.

Slika 47: Kazalnik – Izvoz kulturnih dobrin

b. Razmerje med izvozom in uvozom kulturnih dobrin

Prav tako močno niha tudi razmerje (razlika) med izvozom in uvozom, ki ji lahko nadenemo tudi makroekonomsko ime *neto izvoz*. V letih 2008 in 2009 je bila prisoten močan presežek v zunanje trgovinski bilanci sektorja kultura, vrednost izvoza je torej močno presegala vrednost uvoza. V letih 2010 in 2011 je kljub močnemu padcu izvoza, ki smo ga omenili v prejšnjem razdelku prisoten tudi manjši uvoz, v letu 2012 pa vrednost uvoza končno močno preseže vrednost izvoza, kar žal ponovno vzbuja še enega od razlogov za skrb, saj daje slutiti na strukturni premik, ki je posledica nizke mednarodne promocije slovenske kulture in počasnega, a zanesljivega večanja uvoza kulturnih dobrin pred njihovim izvozom. Velja omeniti, da ima Slovenija kot dežela z majhnim kulturnim prostorom že po naravi precej večji uvoz kulturnih dobrin kot njihov izvoz (v stabilnih letih izvoz dosega do največ 40% vrednosti uvoza), vendar se je v letu 2012 ta vrednost že spustila globoko pod 20%, kar lahko da misliti.

Slika 48: Kazalnik – Neto izvoz kulturnih dobrin

c. Zbirni indeks stanja na področju menjave kulturnih dobrin s tujino in dinamika med leti

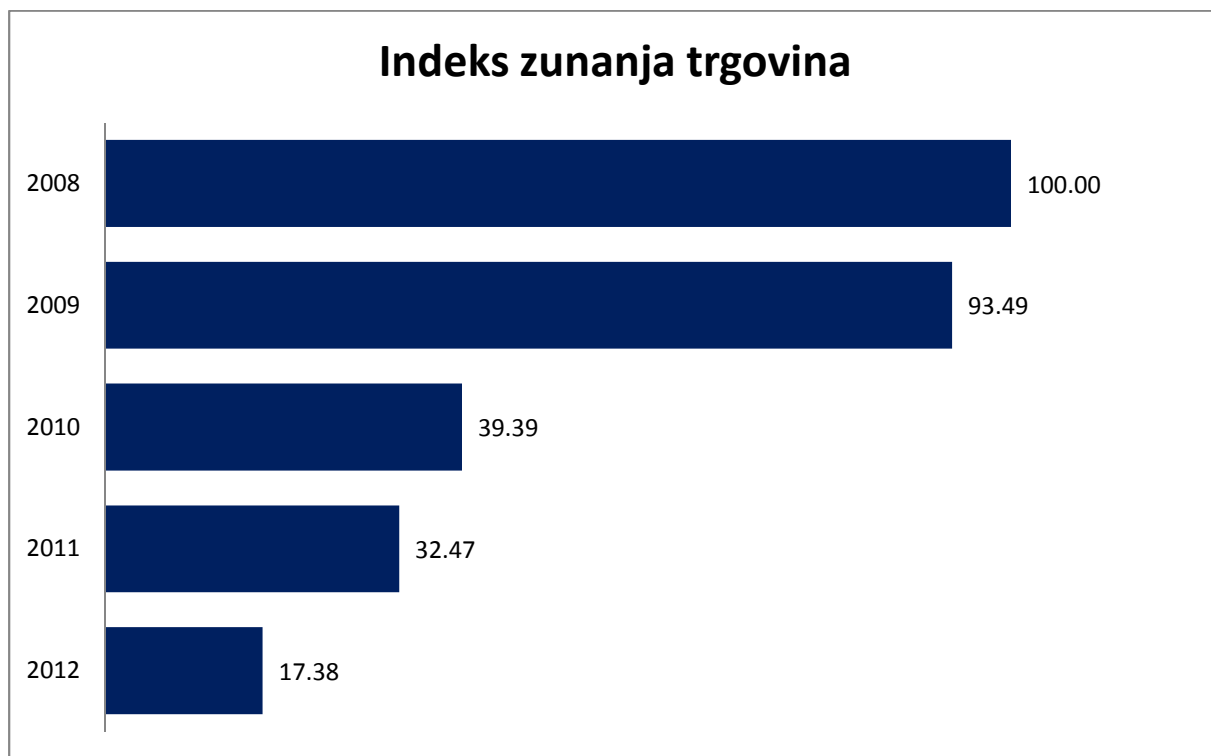
V spodnjih slikah podajamo zbirni indeks na področju mednarodne menjave kulturnih dobrin. Oblikovanje indeksa je zahtevalo nekoliko več metodološkega razmisleka, kot pri predhodnih kazalnikih in indeksih iz dveh razlogov. Najprej, izvoz in uvoz sta nagnjena k večjim nihanjem, ki gredo lahko v pozitivne, lahko pa celo v negativne vrednosti kazalnikov (večji uvoz kot izvoz). Drugič, za slovensko menjavo kulturnih dobrin s tujino je bil v letih 2008-2012 značilen popoln preobrat, če je še v letu 2008 izvoz znašal prek 3.5 milijona EUR, je v letu 2012 znašal le še dobrih 150.000 EUR; in obratno, če je uvoz še v letu 2008 znašal skromnih 557.000 EUR, je v letu 2012 znašal že prek milijona EUR. Razmerja so se torej v med leti 2008 in 2012 krepko spremenila v škodo izvoza.

V ta namen smo uporabili kot kazalnik *indeks gibanja logaritma razmerja indeksov izvoza in uvoza*. Izkaže se, da se ta kazalnik obnaša precej bolj »pohlevno« kot denimo kazalnika razmerja med izvozom in uvozom ali neto izvoza (razlike izvoza in uvoza). Kazalnik doseže negativne vrednosti šele pri več kot 100 krat večjem indeksu uvoza od indeksa izvoza¹.

Vrednosti zbirnega indeksa so torej prikazane spodaj. Kljub »pohlevnejšemu« načinu izračuna so še vedno viden drastičen padec v indeksu med letoma 2008 in 2012. Vsekakor je zunanja

¹ S kratko matematično izpeljavo je mogoče pokazati, da je vrednost indeksa enaka $50 \cdot \log((X_i/X_0)/(M_i/M_0)) + 100$, kjer je X_i vrednost izvoza v letu i , X_0 vrednost izvoza v izhodiščnem letu, M_i vrednost uvoza v letu i in M_0 vrednost uvoza v izhodiščnem letu. Iz osnovnih značilnosti izpeljanega izraza je torej razvidna trditev v besedilu.

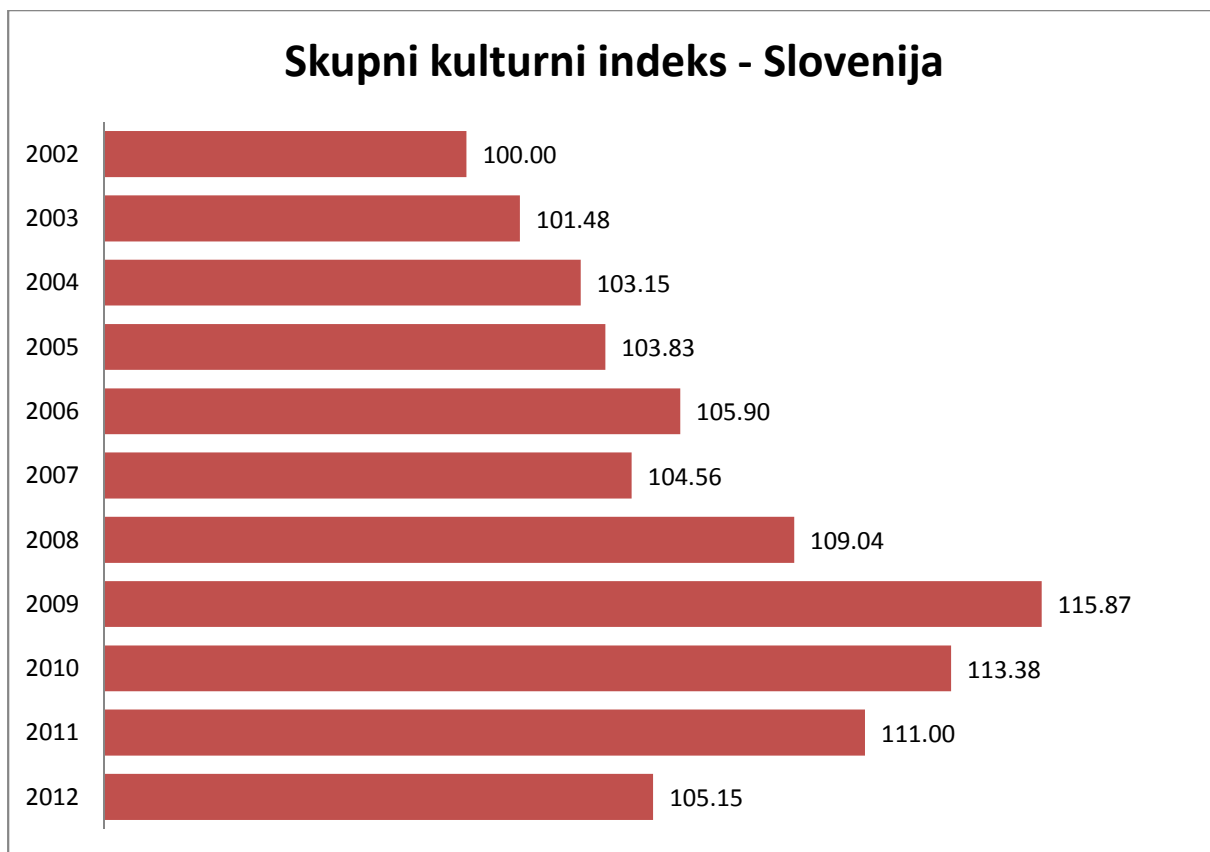
trgovina s kulturnimi dobrinami torej eno od področij, ki zbuja veliko skrbi glede na dostopne podatke.

Slika 49: Indeks – Zunanja trgovina

12. Skupni kulturni indeks

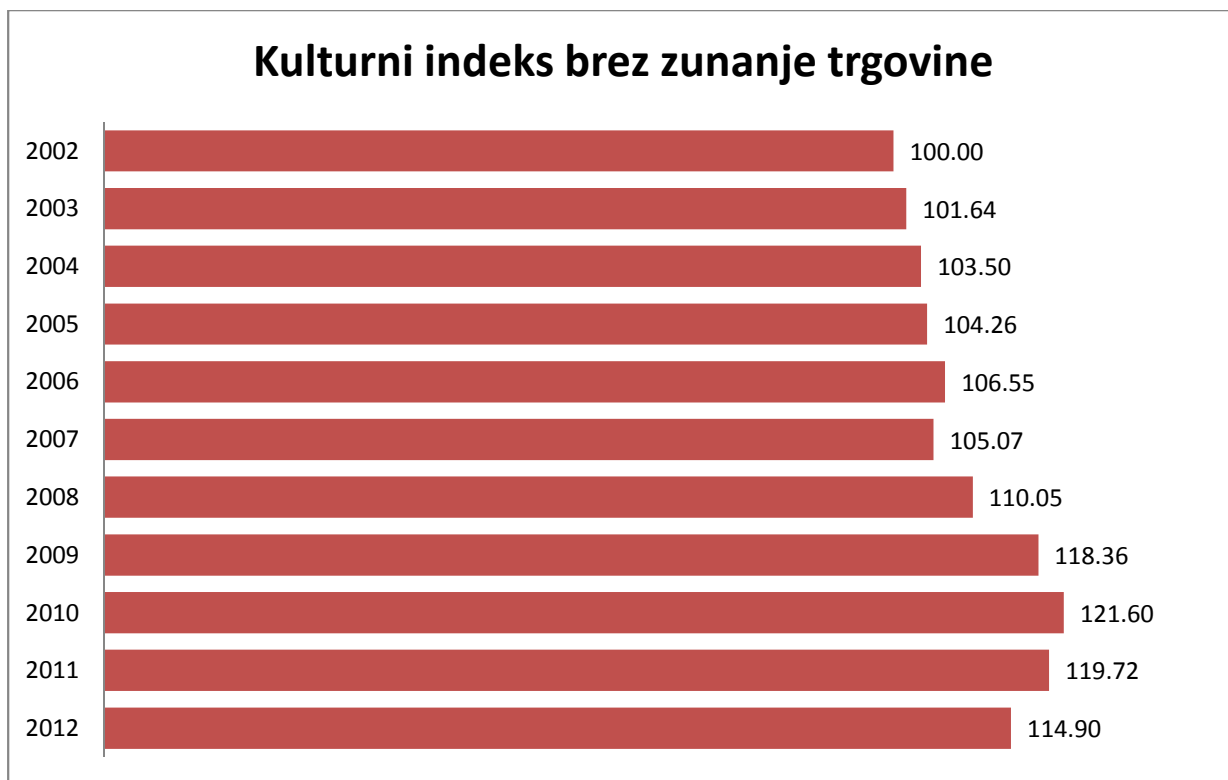
Naposled smo prišli do zaključnega koraka: izračuna kulturnega indeksa. Slednjega smo izračunali kot preprosto povprečje vseh desetih zbirnih indeksov, brez kakršnega koli posebnega uteževanja med indeksi (podobna metodologija je uporabljena tudi pri izračunu NCA indeksa). V spodnjih dveh slikah tako prikazujemo izračun indeksa z upoštevanjem kazalnika pokritosti uvoza z izvozom in nato še glavni izračun, torej skupni kulturni indeks z upoštevanjem vsega povedanega.

Slika 50: Skupni kulturni indeks - Slovenija

Zgornja slika je torej rezime povedanega v študiji. Pokaže nam, da se je stanje na področju kulture izboljševalo vse do nastopa gospodarske krize v 2008 in 2009, vse od tedaj pa se slabša. Zanimivo je, da tudi ukrepi ministrice Širce, torej iz časa 2008-2011, niso uspeli obrniti trenda, kljub opaznemu izboljšanju vrednosti nekaterih kazalnikov. Več kot očitno je torej, da ni prišlo do resnejših strukturnih ukrepov na področju kulture. Seveda pa je prav tako res, da je k nižanju kazalcev v veliki meri prispevala tudi gospodarska kriza. Vsekakor pa bo potrebno obrniti trend gibanja številnih kazalnikov, ki sedaj prispevajo k črni sliki: financiranje kulture, umetnostni trg, zunanja trgovina in delno tudi zaposlovanje.

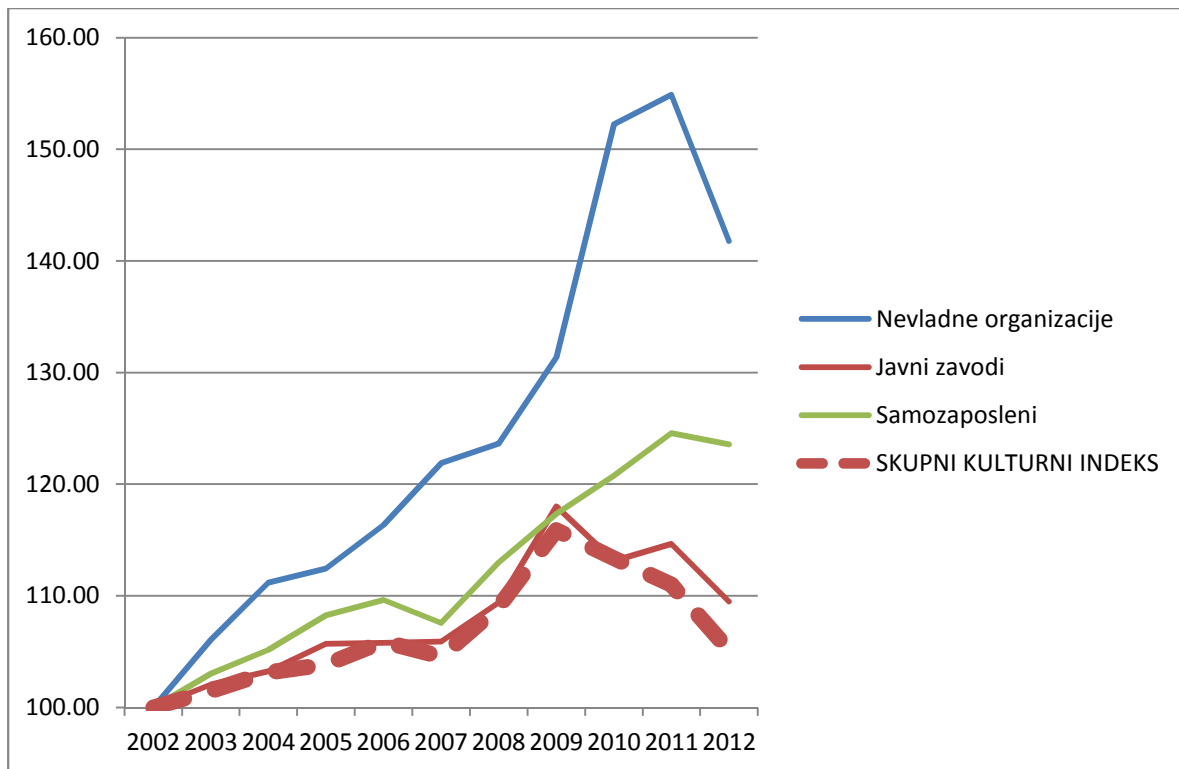
Za preskus robustnosti rezultatov smo iz vrednosti indeksa izpustili zunanjo trgovino, ki sedaj v letih 2008-2012 močno vpliva na nižanje indeksa. Rezultati so prikazani v spodnji sliki.

Slika 51: Kulturni indeks brez področja zunanje trgovine

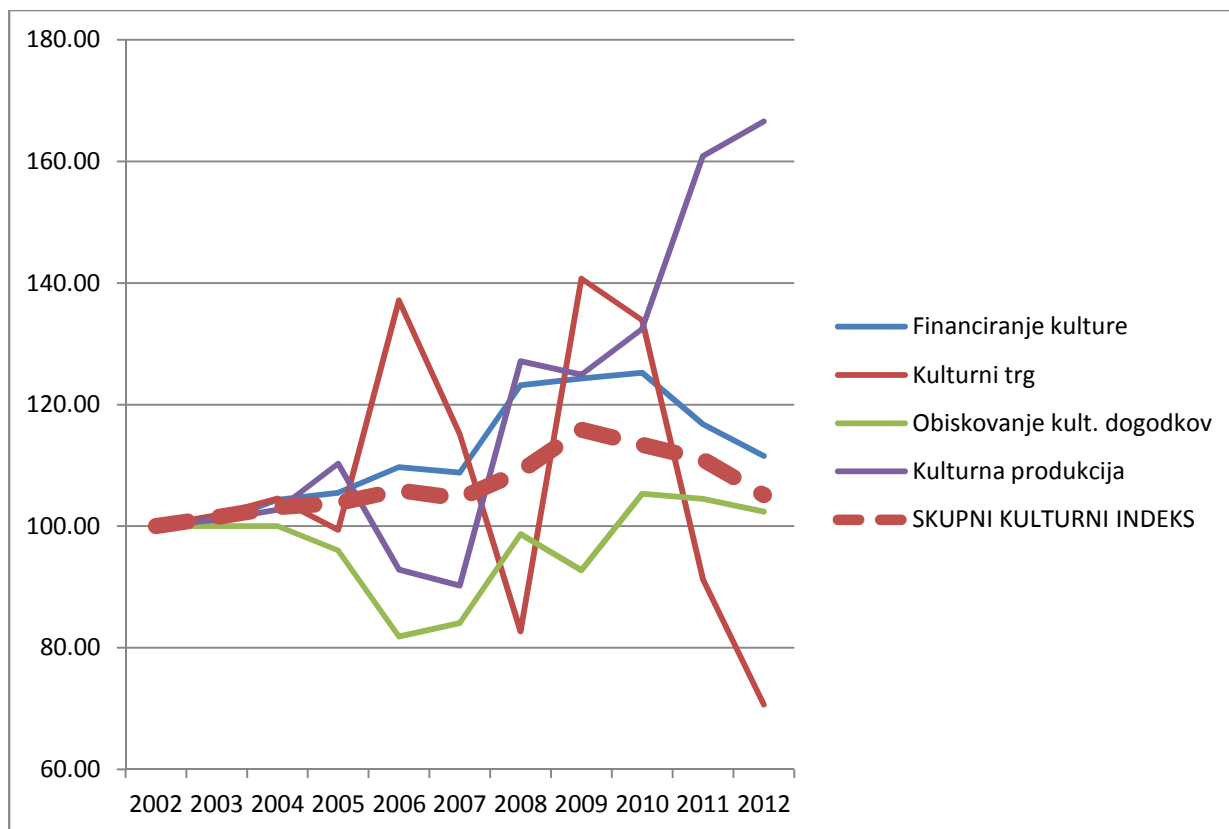
Čeprav z močno manj nihanja pa tudi zgornja slika govori isto osnovno sliko. Do let 2009 in 2010 so bili prisotni pozitivni trendi, ki pa so se v letu 2012 že kar močno pričeli obračati v drugo stran. Od promptnosti odzivanja kulturne politike v prihodnjih letih je odvisno ali bomo uspeli trende ponovno obrniti v pravo smer.

V spodnjih treh slikah prikazujemo še dinamiko posameznih zbirnih indeksov glede na izračunani skupni kulturni indeks.

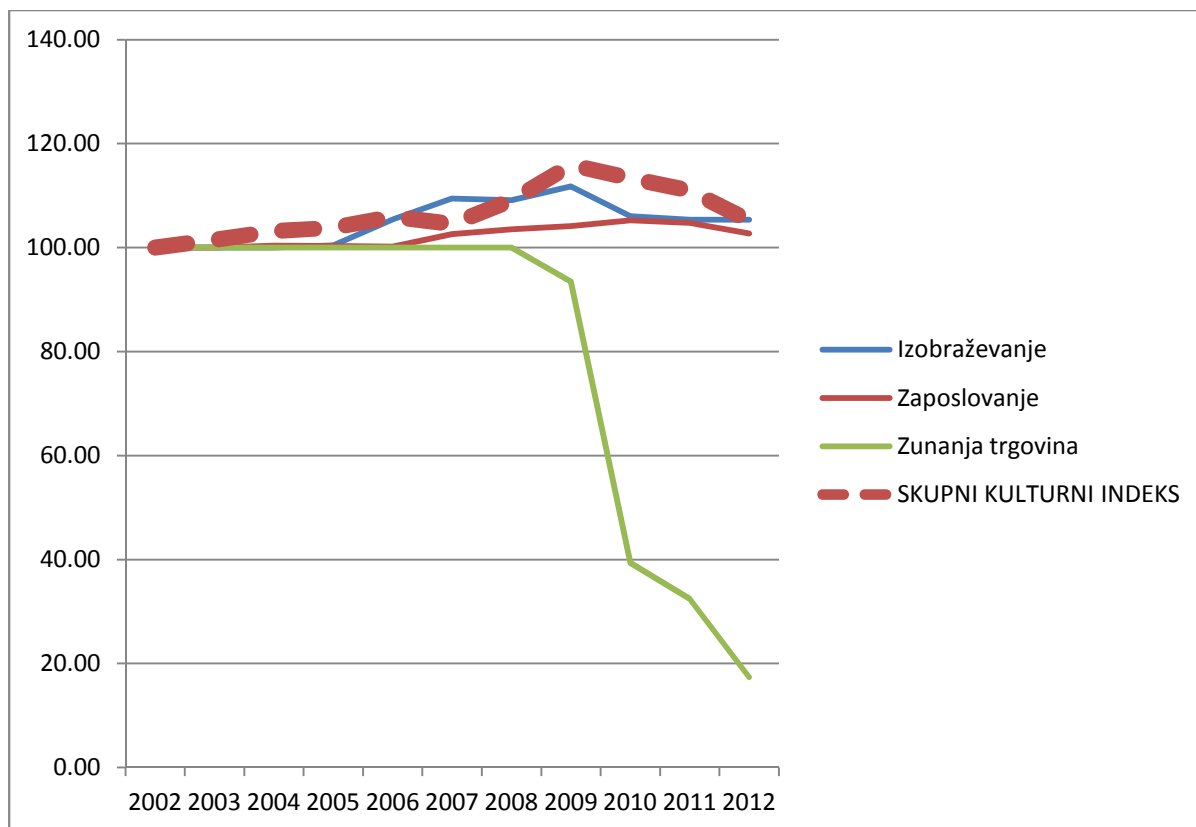
Slika 52: Dinamika gibanja zbirnih indeksov 1-3 in skupnega kulturnega indeksa

Prva, zgornja slika nam pravzaprav ne pove toliko, kot bi morala. Gotovo nam pokaže, da so gibanja in trendi v delovanju javnih zavodov sledili dinamiki gibanja skupnega indeksa. Na področju nevladnih organizacij, še posebej pa na področju samozaposlenih pa bi morali uporabiti še nekatere druge kriterije (ki nam v času pisanja študije niso bili dostopni), ki bi skoraj zagotovo pokazali precej bolj negativno obarvano sliko.

Slika 53: Dinamika gibanja zbirnih indeksov 4-7 in skupnega kulturnega indeksa

Zgornja slika gibanja naslednjih štirih zbirnih indeksov glede na skupni indeks, nam potrjuje nekatere predhodne ugotovitve. Gibanje financiranja kulture je v negativnem trendu, ki vrača situacijo na stanje ob začetku krize, po poskusih povečevanja sredstev v mandatu 2008-2011. Resni problemi so prisotni na področju kulturnega trga, vendar ne odražajo toliko njegove majhnosti, o kateri je toliko govora, pač pa nevarno manjšanje v letih 2011-2012, ki ga je potrebno razložiti, predvsem pa sprejeti potrebne strukturne reforme za krepitev in razvoj tega področja. Indeks obiska pokaže, da je v zadnjih letih prisoten ponovno nekoliko močnejši obisk, skupne vrednosti pa so nekje na ravni izhodišča iz leta 2002. Indeks produkcije pa ponovno potrjuje, da produkcija kulturnih dogodkov in dobrin zagotovo ni bila posebna žrtev gospodarske krize, žal pa je to morda šlo na račun prostovoljnega in neplačanega dela umetnikov in producentov v kulturi.

Slika 54: Dinamika gibanja zbirnih indeksov 8-10 in skupnega kulturnega indeksa

Zadnja slika nam pokaže, da sta indeksa izobraževanja in zaposlovanja približno konstantna v celotnem obdobju. Velja omeniti na upad indeksa izobraževanja v zadnjih letih in na razmisleke, ki smo jih v zvezi s tem predstavili v posebnem poglavju, namenjenem tej temi. Razlog za precejšnjo skrb pa je najbrž indeks zunanje trgovine, ki kaže na močna negativna gibanja v preteklih treh letih, ki morajo biti pojasnjena, trend pa obrnjen najmanj na vrednosti iz obdobja 2008-2009.

13. Zaključek

V zaključku ponovimo nekaj glavnih ugotovitev analize:

1. Na področju **nevladnih organizacij v kulturi** je vse do leta 2009 prisotna konstantna rast, nato močan skok v letu 2010 in kasnejši padeč v letu 2012. Navedeni podatki ne zbujejo pretiranega optimizma glede stanja nevladnih organizacij, saj se rezi na tem področju nadaljujejo tudi v letu 2013, tako obstaja resen strah po nadaljnjem slabšanju indeksa tudi pod ravni iz 2007-2008. Na tem področju bi bilo potrebno premisliti tudi o dodatnih indikatorjih.
2. **Javni zavodi v kulturi** so doživljali rast z vrhuncem v letu 2009, kasneje pa je prisotno krčenje sektorja, ki v letu 2012 ponovno dosega razvitost samo iz leta 2008. Kazalnik zaposlenosti v javnih zavodih ostaja tako rekoč konstanten v celotnem obdobju.

3. Kljub opozarjanju na probleme **samozaposlenih v kulturi** pa je v številu ljudi s statusom prisotna vseskozi rast z izjemo malenkostnega padca v letu 2012. Mnogo boljši kazalnik bi bili seveda povprečni in/ali medianski letni prihodki samozaposlenih, slednji bi žal najverjetneje pokazali precej bolj črno sliko položaja samozaposlenih v kulturi. Podobno bi bil zanimiv in bolj koristen kazalnik števila samozaposlenih v kulturi s pravico plačevanja prispevkov: Na tem področju so torej nujni nadaljnji indikatorji.
4. Tudi pri zbirnem indeksu **financiranja kulture** vidimo, da so leta 2011 in 2012 prinesla precejšnje nazadovanje. Po stanju iz let 2008, 2009 in 2010, ko je bila navidez situacija ugodna kot verjetno še nikoli poprej, je prišlo nazadovanje na raven iz let 2006 in 2007. Vsi podatki kažejo na ugotovitev, da verjetno vzpon iz let 2008-2010, ki je bil posledica politike ministროvanja takratne ministrice ni bil realen in je bil verjetno v času krize prenatržen. Vsekakor pa velja stremeti k obrnitvi trenda in k boljšim vrednostim kazalcem, vendar na neki realni in vzdržni ravni. Žal naša študija zaenkrat še ni zmožna ponuditi odgovora o točni vrednosti glede tega. Dinamika gibanja kazalnikov kaže, da sta dva glavna razloga za skrb: padanje deležev zasebnih sredstev (sponzorstev in donacij), ki so se na krizo odzvala precej močneje kot javna, ter negativen trend gibanja javnih sredstev. Grafi tudi pokažejo, da se zasebna sredstva odzivajo na spremembe močneje kot javna sredstva, vendar *v enaki smeri*. Zato v času krize verjetno res ne gre staviti na višanja v ravni zasebnih sredstev kot kompenzaciji za javna sredstva, gotovo pa jih velja boljše razviti, kot je to pri nas.
5. Zbirni kazalec za stanje na **kulturnem trgu** močno določa dejavnik odkupljenih in prodanih del, precej manj pa relativno stabilni dejavnik porabe gospodinjstev za kulturo. Vrednosti indeksa kulturnega trga pa pokažejo, da so v zadnjih dveh letih prisotni močni padci na tem področju, s slabimi napovedmi za v bodoče zaradi napovedanega nadaljevanja recesije in krčenja javnih sredstev. Na tem področju so torej precejšnji razlogi za zaskrbljenost.
6. Indeks **obiskanosti kulturnih prirediteljev** nam pokaže, da je bila po več letih nazadovanja obiska v letih 2005-2009 v letih 2010-2012 prisotna ponovna rast, še posebej izrazito v letu 2010. Gibanje števila obiskovalcev torej ni sledilo dinamiki gospodarske krize, kar je morda pozitiven in blažilen dejavnik za stanje v kulturi in kulturnih organizacijah v tem času (seveda pa velja opozoriti, da vrednosti veljajo v povprečju, zagotovo so številne organizacije, ki se srečujejo tudi z drugačnim stanjem).
7. Zbirni indeks **kulturne produkcije** nakazuje na ugotovitev, da tudi produkcija kulturnih dogodkov v Sloveniji ni šla z roko v roko z razmerami gospodarske krize. Vse od leta 2007 je namreč prisotna nagla in precejšnja rast števila kulturnih dogodkov in novo proizvedenih kulturnih artefaktov, tako rekoč na vseh področjih. Šele prihodnja leta bodo pokazala, ali je šlo za strukturni premik ali zgolj za še en začasen odmik od smeri siceršnjega trenda.

8. Na področju **izobraževanja v kulturi** (števila študentov umetnosti in humanistike) je prisoten trend rasti do leta 2009, kasneje pa upadanje in krčenje. Verjetno tudi napovedi za v bodoče na tem področju ne morejo biti posebej ugodne, v luči usmerjanja v panoge, ki prinašajo dodano vrednost in kjer je prisoten kadrovski deficit. Umetnost in humanistika bosta verjetno morala narediti temeljitejši razmislek, kako se odzvati v nastalih razmerah in kako najti in si izboriti svoje mesto v nastalih razmerah vedno večjega utilitarističnega razmišljanja, ki mu vsekakor nista pisani po meri.
9. Ugotovitve naše analize kažejo, da so verjetno večji razlog za skrb razmere na področju financiranja kulture in nekaterih drugih dejavnikov kot pa samo **zaposlovanje v kulturi**. Pri slednjem je sicer potreben strukturni premislek glede na dolgoletni trend padanja realnih bruto plač, nismo pa uspeli prepoznati kakšnega posebej zaskrbljujočega učinka gospodarske krize na zaposlovanje v kulturi.
10. Indeks **menjave kulturnih dobrin s tujino** pokaže na trend naraščanja do leta 2008, v letu 2009 nato nagel padec, nato pa popoln upad v vrednosti izvoza slovenskih kulturnih dobrin v tujino. Slednje je zagotovo lahko vzrok za precejšnjo skrb, saj gre za upad v vrednosti prek 90% vrednosti iz leta 2009, oz. celo na le 5% vrednosti iz rekordnega leta 2008. Povedano je morda tudi posledica nezadostnih vlaganj v mednarodno promocijo slovenske kulture, o čemer je govora že vrsto let. Upad kazalnika je zaskrbljujoč tudi zaradi dejstva, da ne gre le za enoletno nihanje pač pa nizka vrednost vztraja v celotnem obdobju 2010-2012.
11. Gibanje **skupnega slovenskega kulturnega indeksa** je rezime povedanega v študiji. Pokaže nam, da se je stanje na področju kulture izboljševalo vse do nastopa gospodarske krize v 2008, vse od tedaj pa se postopoma slabša. Zanimivo je, da tudi ukrepi večanja državnih vlaganj v kulturo iz časa 2008-2011 niso uspeli obrniti trenda, kljub opaznemu izboljšanju vrednosti nekaterih posamičnih kazalnikov. Več kot očitno je torej, da ni prišlo do globljih strukturnih ukrepov na področju kulture. Prav tako je morda res, da je k nižanju kazalcev v veliki meri prispevala tudi gospodarska kriza in morda je relativno počasno nižanje kazalnikov tudi pozitiven znak, da na področju kulture v tem času ni bilo nobenih posebnih šokov, ki bi močneje pretresli celotni sistem, kljub močnim skokom oz. padcem v vrednostih nekaterih obravnavanih kazalnikov.

Naj torej sklenemo z ugotovitvijo, da gre za prvi poskus tovrstne analize, ki je v marsičem neizdelan in bo še doživel popravke. Vseeno pa bi pozvali k tovrstnemu celovitemu sledenju stanja na področju kulture tudi vnaprej in v prihodnjih letih.

Vsakršne pripombe k besedilu analize bodo dobrodošle, prosimo pošljite jih na asociacija@mail.ljudmila.org ali andrej_srakar@t-2.net.